

स्वाध्यायपुस्तिका

गणित

इयत्ता पाचवी

गणित

इयत्ता पाचवी

TEXTBOOK
MAH

G019414

THE LIBRARY

M. S. BUREAU
OF
TEXT BOOKS
PUNE

स्वाध्यायपुस्तिका

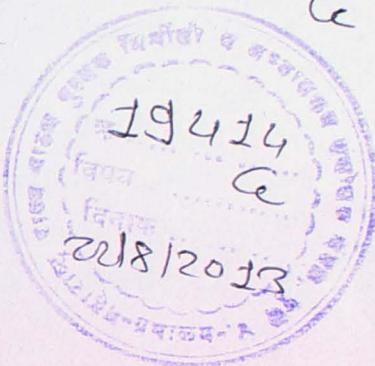
TEXTBOOK

G00019414

गणित इयत्ता पाचवी

19414
G

नाव : _____

शाळा : _____

तुकडी : _____

महाराष्ट्र राज्य पाठ्यपुस्तक निपांडी

अभ्यासक्रम संशोधन मंडळ

महाराष्ट्र राज्य पाठ्यपुस्तक निर्मिती व अभ्यासक्रम संशोधन मंडळ, पुणे.

प्रथमावृत्ती : 2007
सहावे पुनर्मुद्रण : 2013

गणित विषय समिती
(निर्मित्रित) :

डॉ. हेमलता पारसनीस
प्रा. र. गो. साखरे
डॉ. जयश्री विलास अत्रे
सौ. अलका साठे
श्री. वसंत शेवाळे
(सदस्य सचिव)

लेखन सहाय्य :

श्री. संजय शेवाळे
श्री. श्रीपाद देशपांडे
श्रीमती. शुभांगी येडगे

मुख्यपृष्ठ :

श्री. आनंद मांडे,
श्री. संदीप कोळी

आकृत्या :

श्री. अशोक टिप्रे

प्रमुख संयोजक :

श्री. वसंत शेवाळे
विशेषाधिकारी गणित

संयोजक सहायक :

उज्ज्वला गोडबोले
विषय सहायक गणित

निर्मिती :

श्री. संजय कांबळे
निर्मिती अधिकारी

श्री. प्रशांत हरणे

निर्मिती सहायक

अक्षरजुलणी :

मुद्रा विभाग, बालभारती, पुणे

कागद : ७० जी.एस.एम.
क्रीम वोब्ह.

मुद्रणादेश : N/PB/2013-14 (2.00)

मुद्रक : Charita Impressions, Hyd-20

प्रकाशक :

श्री. विवेक गोसावी,
नियंत्रक,
पाठ्यपुस्तक निर्मिती मंडळ,
प्रभादेवी, मुंबई 400 025.

© महाराष्ट्र राज्य पाठ्यपुस्तक निर्मिती व अभ्यासक्रम संशोधन मंडळ, पुणे 411 004.

प्रस्तावना

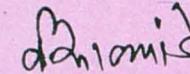
राष्ट्रीय शैक्षणिक आराखडा 2005 तसेच प्राथमिक शिक्षण अभ्यासक्रम 2004 मध्ये स्वयंअध्ययनावर भर देण्यात आलेला आहे. प्रचलित पाठ्यपुस्तकांचे स्वयंअध्ययन करणे विक्यार्थ्यांना सहज शक्य व्हावे, या हेतूने स्वाध्यायपुस्तिकांची निर्मिती करण्याचे ठरले. त्यानुसार तयार केलेली इयत्ता पाचवीची ही स्वाध्यायपुस्तिका आपल्या हाती देताना आम्हांला विशेष आनंद वाटतो.

स्वाध्यायपुस्तिकांचे स्वरूप कार्यपुस्तिकेप्रमाणे आहे. पुस्तिकेचा आकार पाठ्यपुस्तकापेक्षा मोठा आहे. उदाहरणे सोडवण्यासाठी प्रत्येक प्रश्नानंतर पुरेशी जागा ठेवली आहे. प्रश्नांची रचना 'सोप्याकडून कठीणाकडे' करण्यात आली आहे. प्रश्नांची उत्तरे शेवटच्या पृष्ठावर दिली आहेत. त्यामुळे सोडवलेल्या उदाहरणांची उत्तरे चूक किंवा बरोबर आहेत, ते विक्यार्थी पाहू शकेल. या पुस्तिकेत आवश्यक तेथे चित्रे, रेखीव आकृत्या, सारण्या इत्यादी देण्यात आल्या आहेत. विक्यार्थ्यांनी स्वाध्याय नियमितपणे सोडवावे यासाठी शिक्षकांनी स्थानिक परिस्थिती लक्षात घेऊन उपाययोजना करावी.

गणित विषय समितीमधील निर्मिति सदस्यांच्या मार्गदर्शनाखाली प्राथमिक व माध्यमिक शिक्षकांनी या स्वाध्यायपुस्तिका परिश्रमपूर्वक तयार केल्या आहेत. मंडळ या सर्वांचे आभारी आहे. महाराष्ट्र प्राथमिक शिक्षण परिषदेमार्फत 'सर्व शिक्षा अभियान' अंतर्गत सदर स्वाध्यायपुस्तिका लाभार्थी विक्यार्थ्यांना मोफत उपलब्ध करून देण्यात येत आहेत.

विक्यार्थी, शिक्षक व पालक या स्वाध्यायपुस्तिकेचे स्वागत करतील अशी आशा आहे.

या पुस्तिकेचा वापर करताना काही अडचणी जाणवल्यास त्यासंबंधी सूचना व अभिप्राय अवश्य कळवावेत.

(डॉ. वसंत काळपांडे)

संचालक

महाराष्ट्र राज्य पाठ्यपुस्तक निर्मिती व
अभ्यासक्रम संशोधन मंडळ, पुणे.

पुणे

दिनांक : 5 सप्टेंबर 2007

14 भाद्र 1929

शिक्षकांशी हितमूज

- विक्यार्थ्यांना नियमित अभ्यास करण्याची सवय लागावी या हेतूने ही स्वाध्याय पुस्तिका तयार केली आहे.
- पाठ्यपुस्तकातील विषयांश शिकवल्यानंतर विक्यार्थ्यांनी स्वाध्यायातील प्रश्न घरी सोडवावेत ही अपेक्षा आहे.
- शैक्षणिक वर्षात हे सर्व स्वाध्याय प्रत्येक विक्यार्थ्यांनी वर्षभर नियमितपणे सोडवावेत यासाठी नियोजन करावे.
- गणिताच्या तासिकेतील सुरुवातीच्या काही मिनिटांत सर्वांनी स्वाध्याय सोडवले आहेत काय हे वर्गात फिरून पाहावे.
- प्रत्येक दिवशी दिलेल्या स्वाध्यायातील प्रश्नांची उत्तरे वर्गात सांगावी. विक्यार्थ्यांनी चुका केल्यास न रागावता त्यांना चुका दाखवाव्यात आणि गरजेनुसार वैयक्तिक व सामुदायिक मार्गदर्शन करावे. विक्यार्थ्यांच्या ज्ञानाच्या पोकळ्या व गैरसमजुती वेळीच दुरुस्त केल्यास विक्यार्थ्यांची प्रगती चांगल्या प्रकारे होईल हे लक्षात घ्यावे.
- विक्यार्थी स्वाध्याय स्वप्रयत्नाने सोडवतील यादृष्टीने स्थानिक परिस्थितीनुसूप उपाययोजना करावी.
- विक्यार्थ्यांनी हे स्वाध्याय नियमितपणे सोडवल्यास त्यांची विषयातील अभिरूची निश्चित वाढेल. तुम्ही अध्यापनासाठी घेतलेले श्रम सत्कारणी लागतील, असे खात्रीने सांगता येईल.

1. पुढील संख्या अंकांत लिहा.

- (1) दोन अंकी सर्वात लहान संख्या ----- (5) दोन अंकी सर्वात मोठी संख्या -----
 (2) तीन अंकी सर्वात लहान संख्या ----- (6) तीन अंकी सर्वात मोठी संख्या -----
 (3) चार अंकी सर्वात लहान संख्या ----- (7) चार अंकी सर्वात मोठी संख्या -----
 (4) पाच अंकी सर्वात लहान संख्या ----- (8) पाच अंकी सर्वात मोठी संख्या -----

2. जोड्या लावा.

(A) 'अ' गट	'ब' गट	(B) 'अ' गट	'ब' गट
(a) $99 + 1$	(1) 10,00,000	(a) 5734	(1) $5000 + 700 + 40 + 3$
(b) $9999 + 1$	(2) 1,000	(b) 5347	(2) $5000 + 400 + 3$
(c) $999 + 1$	(3) 10,000	(c) 5403	(3) $5000 + 700 + 30 + 4$
(d) $99999 + 1$	(4) 100	(d) 5743	(4) $5000 + 400 + 70 + 3$
(e) $999999 + 1$	(5) 1,00,000	(e) 5473	(5) $5000 + 300 + 70 + 4$
	(6) 1,00,00,000		(6) $5000 + 300 + 40 + 7$

3. खालील संख्या अक्षरांत लिहा.

- (1) 373 : -----
 (2) 50,007 : -----
 (3) 35,088 : -----
 (4) 2,006 : -----
 (5) 4,079 : -----

4. खालील संख्या अंकांत लिहा.

(1) तेरा कोटी : -----	(2) बावीस हजार दोनशे : -----
(3) नव्याण्णव हजार : -----	(4) चव्वेचाळीस लक्ष पाच : -----
(5) पाच हजार दहा : -----	(6) ऐंशी हजार : -----

5. उजवीकडून डावीकडे संख्यांच्या स्थानांची नावे लिहा.

(1) पाचवे स्थान : -----	(2) चौथे स्थान : -----
(3) पहिले स्थान : -----	(4) सहावे स्थान : -----
(5) तिसरे स्थान : -----	(6) दुसरे स्थान : -----

6. खालील संख्यांतील अधोरेखित अंकांची स्थानिक किंमत लिहा.

- (1) 4,398 : _____ (2) 654 : _____
(3) 777 : _____ (4) 666 : _____
(5) 8,455 : _____ (6) 78,642 : _____
(7) 98,765 : _____ (8) 44,444 : _____
(9) 50,505 : _____ (10) 1,23,456 : _____

7. खालील संख्यांचे विस्तारित रूप लिहा.

- (1) 403 : _____
(2) 9,517 : _____
(3) 48,603 : _____
(4) 45,001 : _____
(5) 89,78,000 : _____

8. विस्तारित रूपावरून संख्या लिहा.

- (1) $6,000 + 30 + 4$: _____
(2) $50,000 + 500 + 7$: _____
(3) $70,000 + 200 + 10$: _____
(4) $4,000 + 20 + 9$: _____
(5) $3,000 + 4$: _____

9. अधोरेखित संख्यांत बदल करून विधाने दुसऱ्यात करा.

(1) पंचाहत्तर हजार तीनशे चार ही संख्या 75403 अशी लिहितात.

(2) 235417 या संख्येतील अधोरेखित अंकाची स्थानिक किंमत 4000 आहे.

(3) 3,00,000 + 200 या विस्तारित रूपावरून ती संख्या 30200 आहे.

(4) 5,000 + 30 + 7 हे 5,307 चे विस्तारित रूपात लेखन आहे.

(5) 9,40,007 या संख्येचे अक्षरांत लेखन चौन्याण्णव हजार सात आहे.

स्वाध्याय 2

संख्यांचा लहानमोठेपणा

1. खालील संख्यांचा लहानमोठेपणा ठरवा आणि <, >, = यांपैकी योग्य चिन्ह चौकटींत लिहा.

- (1) 432 452
- (3) 2,345 23,456
- (5) 6,312 6,132
- (7) 4,567 3,567
- (9) 73,456 37,546

- (2) 4,345 2,345
- (4) 4,626 4,426
- (6) 6,897 6,857
- (8) 68,874 68,916
- (10) 8,97,543 8,97,897

2. खालील संख्या चढत्या क्रमाने लिहा.

- (1) 2,103 ; 6,103 ; 1,031 : -----
- (2) 4,567 ; 5,674 ; 3,256 : -----
- (3) 59,834 ; 59,874 ; 59,847 : -----
- (4) 12,645 ; 12,656 ; 12,664 : -----
- (5) 74,345 ; 71,567 ; 72,893 : -----

3. खालील संख्या उतरत्या क्रमाने लिहा.

- (1) 45 ; 32 ; 56 ; 57 : -----
- (2) 612 ; 216 ; 621 : -----
- (3) 5,983 ; 5,987 ; 5,984 : -----
- (4) 12,645 ; 12,456 ; 12,564 : -----
- (5) 74,845 ; 71,567 ; 72,893 : -----

4. दिलेला प्रत्येक अंक एकदाच वापरून लहानांत लहान व मोठ्यांत मोठी चार अंकी संख्या तयार करा.

अंक	लहानांत लहान संख्या	मोठ्यांत मोठी संख्या
(1) 3, 4, 5, 6		
(2) 5, 1, 9, 8		
(3) 9, 4, 2, 5		
(4) 4, 0, 2, 9		
(5) 5, 1, 3, 7		
(6) 2, 3, 0, 9		

1. उभी मांडणी करून बेरीज करा.

$$(1) 7,59,030 + 8,00,104$$

दल	ल	दह	ह	श	द	ए

$$(2) 9,73,567 + 1,23,86,546$$

को	दल	ल	दह	ह	श	द	ए

2. उभी मांडणी करून वजाबाकी करा.

$$(1) 48,00,104 - 7,59,030$$

दल	ल	दह	ह	श	द	ए

$$(2) 23,86,546 - 9,73,567$$

दल	ल	दह	ह	श	द	ए

3. खालील उदाहरणांतील चौकटींत योग्य अंक लिहा.

(1)	9	8	7	□	4	2
	+	4	5	3	□	8
		1	1	1	1	1
		5	5	2	3	4

(2)	4	5	3	2	8	9	□
	-	□	8	7	□	4	2
		4	4	4	5	5	8

4. सोये रूप क्या.

$$(1) 5,46,749 + 3,76,034 - 4,35,182$$

$$(2) 7,32,849 - 5,63,431 + 6,00,356$$

$$(3) 6,73,405 - 32,604 - 1,48,121$$

$$(4) 68,07,084 + 3,009 - 10,087$$

1. एका शहरातील पुरुषांची संख्या 7,25,647 असून स्त्रियांची संख्या 6,85,231 आहे, तर त्या शहरातील स्त्री व पुरुष यांची एकूण संख्या किती ?	2. एका नेत्रदान शिबिरात पहिल्या वर्षी 8,35,350 व दुसऱ्या वर्षी 12,31,754 व्यक्तींनी नावनोंदणी केली, तर पहिल्या वर्षीपेक्षा किती जास्त व्यक्तींनी दुसऱ्या वर्षी नावनोंदणी केली ?
3. पहिल्या वर्षी 25,23,243 व दुसऱ्या वर्षी 26,19,858 रक्तदात्यांनी रक्तदान केले, तर दोन्ही वर्षी मिळून किती रक्तदात्यांनी रक्तदान केले ?	4. मोफत पुस्तक वाटप योजनेसाठी 15,00,000 पुस्तकांची छपाई केली. त्यांपैकी 12,98,889 पुस्तकांचे पहिल्या वर्षी वाटप केले, तर पुढील वर्षी वाटप करण्यासाठी किती पुस्तके शिल्लक राहिली ?
5. पहिल्या वर्षी 35,64,732 झाडे लावली, त्यांपैकी 9,39,612 झाडे जगली नाहीत. दुसऱ्या वर्षी लावलेल्या झाडांपैकी 42,69,839 झाडे जगली, तर दोन्ही वर्षात मिळून एकूण किती झाडे जगली ?	

6. पिकाची नुकसान भरपाई म्हणून सरकारने एका जिल्ह्यासाठी 20,00,000 रु. मंजूर केले. त्यांपैकी पहिल्या टप्प्यात 6,90,857 रु. व दुसऱ्या टप्प्यात 13,08,948 रु. वाटप केले, तर किती रक्कम वाटायची शिल्लक राहिली ?
7. पाण्याच्या टाकीमध्ये 13,00,000 लीटर पाणी होते. त्यांपैकी पिण्यासाठी 59,876 लीटर व शेतीसाठी 11,02,124 लीटर पाणी वापरले, तर टाकीमध्ये किती पाणी शिल्लक राहिले ?
8. भूकंपग्रस्तांसाठी जमा झालेल्या 58,43,67,589 रुपयांपैकी घरकुल योजनेसाठी 37,40,08,945 रु. व खाद्यपदार्थांसाठी 13,68,19,432 रु. वापरले. उरलेली रक्कम आरोग्यरक्षण योजनेसाठी वापरण्याचे ठरले, तर आरोग्यरक्षण योजनेसाठी किती रुपये मिळतील ?

1. गुणाकार करा.

(1) 634×18

(2) $3,527 \times 67$

(3) $45,328 \times 74$

(4) 634×318

(5) $3,527 \times 267$

(6) $45,328 \times 374$

2. एका पाठ्यपुस्तकाची किंमत 24 रु. आहे, तर अशा 248 पाठ्यपुस्तकांची एकूण किंमत किती ?

3. एका महिलेला दररोज 85 रु. मजुरी मिळते, तर तिला 290 दिवसांत किती मजुरी मिळेल ?

4. प्रज्ञाशोध परीक्षेसाठी प्रत्येक विद्यार्थ्याचे परीक्षाशुल्क 75 रु. आहे, तर 9,834 विद्यार्थ्यांचे एकूण परीक्षाशुल्क किती रुपये होईल ?

5. एक लीटर पेट्रोलचा दर 48 रु. आहे, तर 25,844 लीटर पेट्रोलसाठी किती रुपये लागतील ?

6. गुणाकार करा.

(1) $71,032 \times 304$

(2) $45,530 \times 101$

(3) $38,705 \times 325$

(4) $94,007 \times 344$

(5) $84,537 \times 764$

(6) $22,222 \times 827$

7. एका दूरदर्शन संचाची किंमत 12,324 रु. असेल तर अशा 124 संचांची किंमत किती ?

8. बाबूसेठला एका खोलीच्या बांधकामासाठी 85,900 रु. खर्च येतो, तर त्यांना 120 खोल्यांसाठी किती रुपये खर्च येईल ?

9. एका संगणकाची किंमत 37,630 रु. आहे, तर असे 355 संगणक खरेदी करण्यासाठी किती रुपये लागतील ?

10. एका सर्कसचा रोजचा भोजनखर्च 14,358 रु. आहे, तर 365 दिवसांचा भोजनखर्च किती ?

स्वाध्याय 6

संख्यांवरील क्रिया : भागाकार

1. भागाकार करा.

$$(1) 3,376 \div 16$$

$$(2) 44,941 \div 13$$

$$(3) 85,764 \div 21$$

$$(4) 13,725 \div 15$$

$$(5) 10,744 \div 17$$

$$(6) 13,308 \div 12$$

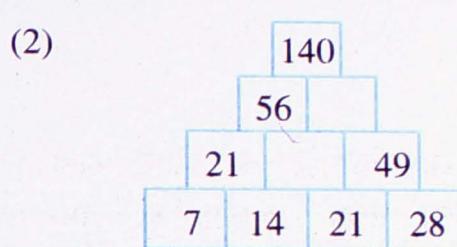
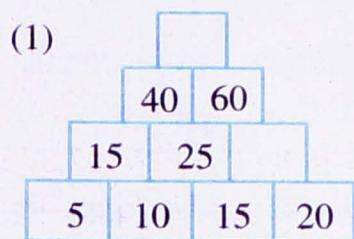
2. माझे 18 दिवसांचे एकूण उत्पन्न 9,846 रु. असेल, तर माझे दररोजचे उत्पन्न किती ?	3. एका पेटीत 24 सफरचंद याप्रमाणे 4,872 सफरचंदांसाठी किती पेट्या लागतील ?
4. एका क्रिकेट सामन्याची 25 रु. दराची काही तिकिटे विकली तेव्हा 25,625 रु. जमाझाले, तर 25 रुपये दराची एकूण किती तिकिटे विकली गेली ?	5. 15 सायकलींची एकूण किंमत 82,575 रु. आहे, तर एका सायकलची किंमत किती ?
6. 52,734 मी कापड 34 यंत्रमागांवर दररोज विणले जाते, तर प्रत्येक यंत्रमागावर दररोज किती कापड विणले जाते ?	7. एका पशुपालन केंद्रात प्रत्येक गुराच्या खाद्यासाठी 65 रु. याप्रमाणे दररोज 8,450 रु. खर्च होतात, तर त्या केंद्रात एकूण किती गुरे आहेत ?

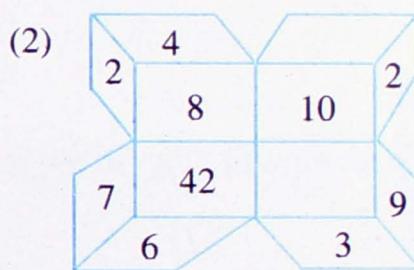
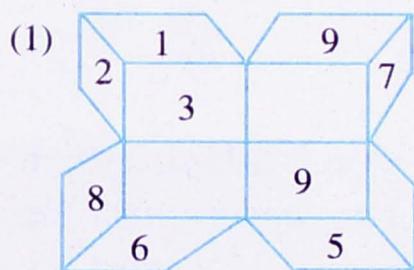
1. खालील संख्यामालिकेतील पुढील तीन संख्या लिहा.

- (1) 31, 34, 37, 40, , ,
- (2) 50, 45, 40, 35, , ,
- (3) 96, 83, 70, 57, , ,
- (4) 12, 17, 22, 27, , ,

2. खालील आकृतीतील संख्यांचे निरीक्षण करून चौकटींत योग्य संख्या लिहा.

3. संख्यांचे निरीक्षण करून कोणती क्रिया केली आहे ते ओळखा व रिकाढ्या चौकटींत संख्या लिहा.

4. रिकाढ्या चौकटींत योग्य संख्या लिहा.

(1) $1 \times 9 + 2 =$
 $12 \times 9 + 3 =$
 $123 \times 9 + 4 =$
 $1234 \times 9 + 5 =$

(2) $1 \times 8 + 1 =$
 $12 \times 8 + 2 =$
 $123 \times 8 + 3 =$
 $1234 \times 8 + 4 =$

5. खालील संख्यामालिकेतील पुढील तीन संख्या लिहा.

- (1) 3, 9, 27, , ,
- (2) 2, 8, 4, 16, 8, 32, , ,
- (3) 1, 4, 9, , ,

1. 5 छत्रांची किंमत 525 रु. आहे, तर एका छत्रीची किंमत किती ?	2. 8 कंपासपेट्यांची किंमत 320 रु. आहे, तर एका कंपासपेटीची किंमत किती ?
3. 85 बिस्किटे 17 मुलांना समान वाटली. 23 मुलांना प्रत्येकी तेवढीचे बिस्किटे वाटायची असल्यास किती बिस्किटे लागतील ?	4. एका वहीच्या 15 पानांवर 405 ओळी आहेत. तर 27 पानांवर किती ओळी असतील ?
5. 35 करंड्यांत 875 आंबे मावतात, तर अशा 42 करंड्यांत किती आंबे मावतील ?	6. 34 कामगारांची दररोजची मजुरी 1360 रु. आहे. तर 43 कामगारांची दररोजची मजुरी किती होईल ?

1. योग्य पर्याय निवडून रिकाम्या जागा भरा.

- (1) ज्या संख्येच्या एककस्थानी 0 किंवा 5 हा अंक असतो, ती संख्या ----- ने विभाज्य असते. (2, 5)
- (2) ----- ही संख्या संयुक्तही नाही आणि मूळही नाही. (1, 2)
- (3) सर्वात लहान मूळ संख्या ----- ही आहे. (1, 2)
- (4) 63 ही ----- संख्या आहे. (मूळ, संयुक्त)

2. जोड्या लावा. (बाणांचा उपयोग करा.)

अ गट

- (1) 2, 7
(2) 10, 20
(3) 12, 15
(4) 4, 8
(5) 1

ब गट

- (a) 16 चे विभाजक
(b) 3 ने विभाज्य
(c) 6 ने विभाज्य
(d) 10 ने विभाज्य
(e) मूळ संख्या
(f) संयुक्त किंवा मूळ संख्या नाही

3. खालील संख्यांची 2 ने विभाज्य असलेल्या संख्या व 2 ने विभाज्य नसलेल्या संख्या अशा दोन गटांत विभागणी करा.

44, 37, 133, 134, 1352, 2345, 3456, 9, 8, 67, 64

(1) 2 ने विभाज्य असलेल्या संख्या	(2) 2 ने विभाज्य नसलेल्या संख्या

4. खालीलपैकी मूळ संख्यांभोवती ○ अशी खूण करा.

1,	2,	3,	4,	5,	6,	7,	8,	9,	10
11,	12,	13,	14,	15,	16,	17,	18,	19,	20
21,	22,	23,	24,	25,	26,	27,	28,	29,	30
31,	32,	33,	34,	35,	36,	37,	38,	39,	40

1. जोड्या लावा.

‘अ’ गट ‘ब’ गट

(1) 450	(a) $8000 + 30 + 4$
(2) 20521	(b) $400 + 50$
(3) 8034	(c) $2,000 + 0 + 0 + 5$
(4) 2005	(d) $20,000 + 0 + 500 + 20 + 1$
(5) 8000	(e) $80 + 100 + 0$
	(f) $8,000 + 0 + 0 + 0$

2. खालील संख्या चढत्या व उतरत्या क्रमाने लिहा.

- (1) 5,780, 4,000, 720, 500
- (2) 432, 465, 453, 442
- (3) 25, 52, 37, 81
- (4) 1,320, 3,257, 2,410
- (5) 4,318, 4,308, 4,038
- (6) 2,431, 4,321, 1,234

3. खालील उदाहरणातील चौकटीत योग्य अंक लिहा.

$$\begin{array}{r} 4 & 3 & 2 \\ + & 5 & \boxed{} & 6 \\ \hline 9 & 7 & \boxed{} \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 3 & 2 & \boxed{} \\ + & 1 & 2 & \boxed{} & 4 \\ \hline \boxed{} & 6 & 1 & 9 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 5 & 6 & \boxed{} & 2 \\ - & \boxed{} & 5 & 7 \\ \hline 5 & 3 & 8 & \boxed{} \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 4 & 5 & \boxed{} & 4 \\ - & \boxed{} & 0 & 5 \\ \hline 4 & 2 & 9 & \boxed{} \end{array}$$

4. सोपे रूप क्या.

(1) $93 + 86 - 54$	(2) $451 + 521 - 357$
(3) $3,124 - 612 + 54$	(4) $9,228 - 5,162 + 4,711$

5. खालील चौकटीत योग्य त्या ठिकाणी (✓) अशी व इतर ठिकाणी (✗) खूण करा.

अ. क्र.	संख्या	2 ने विभाज्य	3 ने विभाज्य	5 ने विभाज्य	10 ने विभाज्य
1.	40				
2.	36				
3.	45				

6. रामरावांनी 5,500 रुपयांचे गहू व 850 रुपयांची तूर विकली. मिळालेल्या एकूण रकमेतून त्यांनी 2,850 रुपयांचे पशुखाक्य खरेदी केले, तर त्यांच्याजवळ किती रक्कम शिल्लक राहिली?
7. गणेशने 8,500 आंबे खरेदी केले. त्यांपैकी काळ 3,575 व आज 2,086 आंबे विकले, तर आता त्याच्याजवळ किती आंबे उरले?

1. योग्य पर्याय निवडा व त्यावर ✓ अशी खूण करा.

- (1) ज्या रकमेला वस्तू विकत घेतली जाते, त्या रकमेस वस्तूची खरेदी / विक्री किंमत म्हणतात.
- (2) ज्या रकमेला वस्तूची विक्री केली जाते, त्या रकमेस वस्तूची खरेदी / विक्री किंमत म्हणतात.
- (3) खरेदीपेक्षा विक्री जास्त असल्यास नफा / तोटा होतो.
- (4) खरेदीपेक्षा विक्री कमी असल्यास नफा / तोटा होतो.

2. खाली दिलेल्या व्यवहारात नफा होईल की तोटा ते तक्त्यात लिहा.

खरेदी	विक्री	नफा / तोटा
(1) 250 रु.	260 रु.	-----
(2) 670 रु.	650 रु.	-----
(3) 1020 रु.	975 रु.	-----
(4) 430 रु.	450 रु.	-----

3. एका घड्याळाची खरेदी किंमत 1280 रुपये आहे. ते घड्याळ 1135 रुपयांस विकल्यास होणारा तोटा किती ?

4. खालील तक्त्यातील गाळलेल्या जागा भरा.

खरेदी किंमत (रु.)	विक्री किंमत (रु.)	नफा (रु.)	तोटा (रु.)	खरेदी किंमत (रु.)	विक्री किंमत (रु.)	नफा (रु.)	तोटा (रु.)
(1) 210	230	_____	—	(6) 300	200	—	_____
(2) _____	360	—	35	(7) 490	500	_____	—
(3) 460	_____	40	—	(8) _____	700	60	—
(4) 555	600	_____	—	(9) _____	960	—	60
(5) 780	_____	—	20	(10) _____	560	40	—

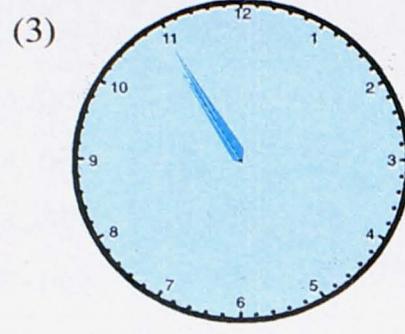
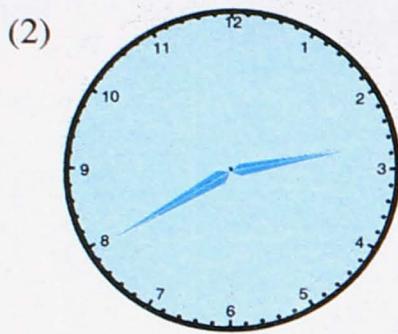
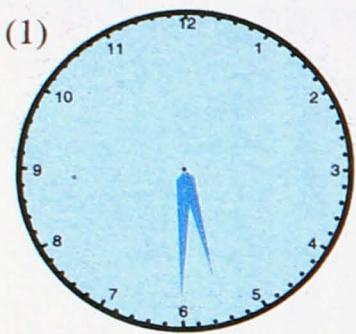
5. भगवानरावांनी एक बैलजोडी 25,635 रुपयांस खरेदी केली व 27,780 रुपयांस विकली, तर या व्यवहारात त्यांना किती रुपये नफा झाला ?

6. राजूने 3,775 रुपयांस सायकल खरेदी केली आणि 325 रु. तोट्याने विकली. तर सायकलची विक्री किंमत काढा.

1. रिकाम्या जागी योग्य संख्या लिहा.

(1) 60 सेकंद = ----- मिनिट	(2) 60 मिनिटे = ----- तास
(3) 72 तास = ----- दिवस	(4) 21 दिवस = ----- सप्ताह
(5) 365 दिवस = ----- वर्ष	(6) 120 सेकंद = ----- मिनिटे
(7) 240 मिनिटे = ----- तास	(8) 3 मिनिटे = ----- सेकंद
(9) 330 सेकंद = ----- मिनिटे ----- सेकंद	

2. घड्याळ पाहून किती वाजले ते त्याखालील चौकटींत लिहा.

3. बेरीज करा.

(1)

तास	मिनिटे	सेकंद
5	25	35
6	35	15
+		

(2)

तास	मिनिटे	सेकंद
4	15	40
3	40	35
+		

(3)

तास	मिनिटे	सेकंद
2	45	45
3	45	15
+		

4. वजावाकी करा.

(1)

तास	मिनिटे	सेकंद
8	40	20
5	50	10
-		

(2)

तास	मिनिटे	सेकंद
6	55	25
3	30	30
-		

(3)

तास	मिनिटे	सेकंद
9	40	15
5	40	40
-		

5. रिकाम्या चौकटींत प्रत्येक महिन्याचे एकूण दिवस लिहा.

महिना	दिवस
ऑक्टोबर	-----
एप्रिल	-----
जानेवारी	-----
जून	-----

महिना	दिवस
मार्च	-----
फेब्रुवारी	-----
जुलै	-----
नोव्हेंबर	-----

महिना	दिवस
सप्टेंबर	-----
डिसेंबर	-----
ऑगस्ट	-----
मे	-----

6. प्रत्येक उदाहरणातील कालावधी दिवसांत लिहा.

(1) 14 जाने. 2005 ते 23 मार्च 2005	(2) 18 ऑक्टो. 2003 ते 19 नोव्हेंबर 2003	(3) 21 जून 2007 ते 15 ऑगस्ट 2007

7. खालील उदाहरणे सोडवा.

(1) शाळांच्या दिवाळीच्या सुट्यांचा कालावधी 25 ऑक्टोबर 2006 ते 13 नोव्हेंबर 2006 होता, तर शाळांना किती दिवस सुटी होती ?

(2) गळ्हाची पेरणी ते कापणी या दरम्यानचा कालावधी 3 नोव्हेंबर 2006 ते 7 एप्रिल 2007 होता, तर गळ्हाचे पीक तयार होण्यासाठी किती दिवस लागले ?

1. गाळलेल्या जागा भरा.

(1) नफा = विक्री -

(2) तोटा = - विक्री

(3) ----- पेक्षा विक्री किंमत जास्त असेल तर नफा होतो.

(4) खरेदीपेक्षा ----- किंमत कमी असेल तर तोटा होतो.

(5) 1 वर्ष = ----- दिवस

(6) 6 मिनिटे = ----- सेकंद

(7) 75 सेकंद = ----- मिनिट ----- सेकंद

2. सोडवा.

(1)

तास	मिनिट	सेकंद
5	35	55
+		
4	20	55

(2)

तास	मिनिट	सेकंद
6	45	30
-		
4	30	55

3. खालील उदाहरणे सोडवा.

(1) नांदेड्हून 18:40 ला निघालेली रेल्वे मुंबईला 5 वाजता पोहोचते, तर नांदेड ते मुंबई प्रवासाला किती वेळ लागतो ?

(2) एक व्यक्ती सकाळी 8:15 वाजता घरातून बाहेर पडते आणि दुपारी 4:30 वाजतां घरी परत येते, तर ती व्यक्ती किती वेळ घराबाहेर राहते ?

(3) मुरलीने शेतामध्ये 9.1.2003 ते 15.2.2003 रोजंदारीवर काम केले. एक दिवसाची मजुरी 55 रुपये असल्यास या कालावधीची त्याला एकूण किती मजुरी मिळेल ?

(4) पारू एका दिवसात 12 टोपल्या विणते, तर 27 सप्टेंबर 2001 ते 15 ऑक्टोबर 2001 या कालावधीत तिने एकूण किती टोपल्या विणल्या असतील ?

(5) वर्धेहून 17:05 ला निघालेली रेल्वे पुणे येथे दुसऱ्या दिवशी 6:10 वाजता पोहोचते, तर वर्धा ते पुणे प्रवासाला किती वेळ लागतो ?

(7) शाळेला 2 मे 2006 ते 11 जून 2006 उन्हाळ्याची सुटी देण्यात आली होती, तर किती दिवस उन्हाळ्याची सुटी मिळाली होती ?

4. सोडवा.

(1)

तास	मिनिट	सेकंद
3	24	32
5	48	00

(6) काव्यवाचन स्पर्धा दुपारी 2:10 वाजता सुरु होऊन ती संध्याकाळी 6:30 वाजता संपली, तर काव्यवाचन स्पर्धा किती वेळ चालली ?

(8) यवतमाळहून एक मोटरस्वार सकाळी 9.20 वाजता पुसदला जाण्यास निघाला. तो पुसदला दुपारी 2:05 वाजता पोहोचला, तर यवतमाळ ते पुसद प्रवासाला किती वेळ लागला ?

(3)

तास	मिनिट	सेकंद
4	35	45
1	25	35

(2)

तास	मिनिट	सेकंद
7	30	58
3	32	15

(4)

तास	मिनिट	सेकंद
3	10	10
2	20	35

5. प्रत्येक उदाहरणातील कालावधी (दिवसांत) ठरवा.

(1) 5 फेब्रुवारी 2003 ते 13 मार्च 2003

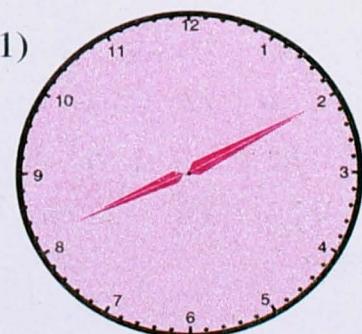
(2) 25 सप्टेंबर 2004 ते 1 जानेवारी 2005

(3) 1 ऑक्टोबर 2005 ते 17 डिसेंबर 2005

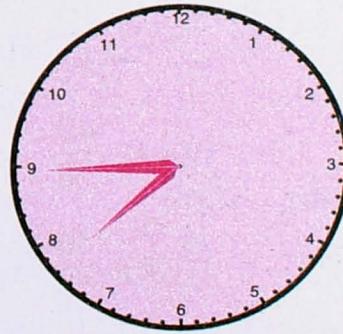
(4) 12 जुलै 2001 ते 26 ऑक्टोबर 2001

6. घड्याळ पाहून किती वाजले ते लिहा.

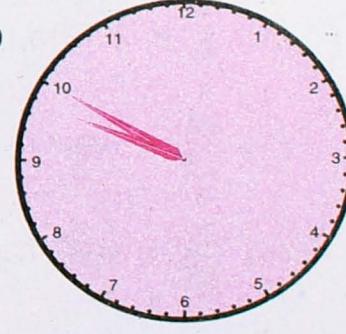
(1)

(2)

(3)

1. रिकाम्या जागा भरा.

- (1) किमतीने समान असलेल्या अपूर्णांकांना ----- अपूर्णांक म्हणतात.
 (2) कोणत्याही अपूर्णांकाच्या अंशास व छेदास एकाच संख्येने गुणले, तर येणारा अपूर्णांक हा मूळ अपूर्णांकाच्या ----- असतो.

(3) $\frac{4}{6}$ च्या अंशाला 3 ने व छेदाला 3 ने गुणल्यास ----- हा अपूर्णांक मिळतो.

$$(4) \frac{5}{2} = \frac{5 \times 4}{2 \times 4} = \frac{20}{\dots}$$

$$(5) \frac{7}{9} = \frac{42}{\dots}$$

2. खालील विधाने सत्य की असत्य ओळखून चौकटींत लिहा.

(1) $\frac{9}{4}$ व $\frac{27}{12}$ हे अपूर्णांक सममूल्य आहेत.

(2) एखाद्या अपूर्णांकाच्या अंशाला व छेदाला कोणत्याही एकाच संख्येने भागून सममूल्य अपूर्णांक मिळतो.

(3) रंगवलेला भाग $\frac{4}{12}$ हा अपूर्णांक दाखवतो.

(4) $\frac{12}{20}$ व $\frac{3}{5}$ हे सममूल्य अपूर्णांक आहेत.

(5) $\frac{2}{6}$ व $\frac{12}{24}$ हे सममूल्य अपूर्णांक आहेत.

3. चौकटींत योग्य संख्या लिहा.

$$(1) \frac{5}{4} = \frac{15}{\boxed{\quad}}$$

$$(2) \frac{10}{12} = \frac{50}{\boxed{\quad}}$$

$$(3) \frac{14}{21} = \frac{\boxed{\quad}}{3}$$

$$(4) \frac{42}{70} = \frac{\boxed{\quad}}{5}$$

$$(5) \frac{39}{65} = \frac{3}{\boxed{\quad}}$$

$$(6) \frac{40}{56} = \frac{\boxed{\quad}}{7}$$

$$(7) \frac{45}{35} = \frac{\boxed{\quad}}{7}$$

$$(8) \frac{7}{5} = \frac{28}{\boxed{\quad}}$$

1. खालील अपूर्णांकांचे अंश '5' असणारे सममूल्य अपूर्णांक तयार करा.

(1) $\frac{30}{18} =$

(2) $\frac{15}{9} =$

(3) $\frac{10}{14} =$

(4) $\frac{40}{56} =$

(5) $\frac{60}{72} =$

(6) $\frac{45}{27} =$

(7) $\frac{35}{21} =$

(8) $\frac{65}{104} =$

2. खालील अपूर्णांकांचे छेद '3' असणारे सममूल्य अपूर्णांक तयार करा.

(1) $\frac{35}{15} =$

(2) $\frac{24}{36} =$

(3) $\frac{63}{27} =$

(4) $\frac{30}{45} =$

(5) $\frac{48}{18} =$

(6) $\frac{50}{30} =$

(7) $\frac{26}{39} =$

(8) $\frac{56}{24} =$

3. खालील अपूर्णांकांचे छेद '20' असणारे सममूल्य अपूर्णांक तयार करा.

(1) $\frac{7}{4} =$

(2) $\frac{2}{10} =$

(3) $\frac{6}{5} =$

(4) $\frac{9}{4} =$

4. खालील अपूर्णांकांना अतिसंक्षिप्त रूप द्या.

(1) $\frac{35}{45} =$

(2) $\frac{39}{65} =$

(3) $\frac{33}{77} =$

(4) $\frac{75}{120} =$

(5) $\frac{15}{27} =$

(6) $\frac{63}{35} =$

(7) $\frac{70}{98} =$

(8) $\frac{81}{63} =$

स्वाध्याय 16

सममूल्य अपूर्णांक (पुढे चालू)

1. खाली दिलेल्या प्रत्येक अपूर्णांकाचे कोणतेही दोन सममूल्य अपूर्णांक रिकाढ्या जागी लिहा.

(1) $\frac{3}{5} = \text{_____}, \text{_____}$

(2) $\frac{7}{9} = \text{_____}, \text{_____}$

(3) $\frac{4}{7} = \text{_____}, \text{_____}$

(4) $\frac{3}{11} = \text{_____}, \text{_____}$

(5) $\frac{2}{13} = \text{_____}, \text{_____}$

(6) $\frac{5}{17} = \text{_____}, \text{_____}$

(7) $\frac{8}{16} = \text{_____}, \text{_____}$

(8) $\frac{2}{20} = \text{_____}, \text{_____}$

2. दोन्ही अपूर्णांकांचा छेद खाली सांगितल्याप्रमाणे येईल असे समच्छेद अपूर्णांक तयार करा.

(1) छेद 20 करा.

$\frac{3}{4}, \frac{6}{10}$

(2) छेद 18 करा.

$\frac{4}{6}, \frac{5}{9}$

(3) छेद 12 करा.

$\frac{7}{4}, \frac{3}{2}$

(4) छेद 15 करा.

$\frac{2}{5}, \frac{4}{3}$

3. खालील अपूर्णांकांचा छेद समान करा.

(1) $\frac{2}{4}, \frac{2}{8}$

(2) $\frac{3}{5}, \frac{2}{30}$

(3) $\frac{2}{6}, \frac{10}{42}$

(4) $\frac{1}{12}, \frac{1}{3}$

(5) $\frac{5}{18}, \frac{2}{9}$

(6) $\frac{15}{20}, \frac{3}{4}$

(7) $\frac{3}{7}, \frac{1}{3}$

(8) $\frac{7}{11}, \frac{5}{9}$

(9) $\frac{8}{13}, \frac{5}{26}$

1. रिकाम्या जागा भरा.

- (1) समान छेद असणाऱ्या दोन अपूर्णांकांपैकी ज्या अपूर्णांकाचा अंश ----- असतो, तो अपूर्णांक मोठा असतो.
- (2) समान अंश असणाऱ्या दोन अपूर्णांकांपैकी ज्या अपूर्णांकाचा छेद ----- असतो, तो अपूर्णांक मोठा असतो.

2. चौकटींत $>$ व $<$ यांपैकी योग्य चिन्ह लिहा.

(1) $\frac{2}{10}$ $\frac{5}{10}$

(2) $\frac{3}{6}$ $\frac{2}{6}$

(3) $\frac{10}{7}$ $\frac{15}{7}$

(4) $\frac{10}{7}$ $\frac{15}{7}$

(5) $\frac{5}{8}$ $\frac{7}{8}$

(6) $\frac{13}{18}$ $\frac{15}{18}$

(7) $\frac{1}{4}$ $\frac{2}{4}$

(8) $\frac{4}{12}$ $\frac{7}{12}$

(9) $\frac{9}{13}$ $\frac{4}{13}$

(10) $\frac{8}{5}$ $\frac{3}{5}$

(11) $\frac{6}{10}$ $\frac{2}{10}$

(12) $\frac{11}{17}$ $\frac{13}{17}$

3. चौकटींत $>$ व $<$ यांपैकी योग्य चिन्ह लिहा.

(1) $\frac{3}{7}$ $\frac{3}{10}$

(2) $\frac{5}{2}$ $\frac{5}{4}$

(3) $\frac{11}{13}$ $\frac{11}{7}$

(4) $\frac{7}{3}$ $\frac{7}{5}$

(5) $\frac{9}{5}$ $\frac{9}{8}$

(6) $\frac{8}{3}$ $\frac{8}{5}$

(7) $\frac{10}{7}$ $\frac{10}{2}$

(8) $\frac{6}{3}$ $\frac{6}{5}$

(9) $\frac{13}{17}$ $\frac{13}{15}$

4. अपूर्णांकांचा लहानमोठेपणा ठरवून त्या संख्यांत $>$ व $<$ यांपैकी योग्य चिन्ह लिहा.

(1) $\frac{5}{7}, \frac{3}{4}$

(2) $\frac{1}{2}, \frac{2}{3}$

(3) $\frac{4}{3}, \frac{5}{2}$

(4) $\frac{3}{5}, \frac{2}{4}$

(5) $\frac{7}{2}, \frac{5}{4}$

(6) $\frac{6}{5}, \frac{7}{3}$

स्वाध्याय 18

अपूर्णांकांची बेरीज व वजाबाकी

1. बेरीज करा.

(1) $\frac{2}{3} + \frac{5}{3}$

(2) $\frac{4}{2} + \frac{9}{2}$

(3) $\frac{7}{5} + \frac{2}{5}$

(4) $\frac{8}{7} + \frac{4}{7}$

(5) $\frac{5}{12} + \frac{3}{12}$

(6) $\frac{2}{9} + \frac{4}{9}$

2. खालील अपूर्णांकांची वजाबाकी करा.

(1) $\frac{11}{2} - \frac{5}{2}$

(2) $\frac{4}{3} - \frac{1}{3}$

(3) $\frac{8}{4} - \frac{2}{4}$

(4) $\frac{15}{7} - \frac{6}{7}$

(5) $\frac{10}{5} - \frac{7}{5}$

(6) $\frac{9}{11} - \frac{4}{11}$

3. बेरीज करा.

(1) $\frac{3}{5} + \frac{4}{2}$

(2) $\frac{5}{2} + \frac{9}{4}$

(3) $\frac{7}{11} + \frac{2}{3}$

(4) $\frac{2}{6} + \frac{1}{2}$

(5) $\frac{8}{2} + \frac{5}{3}$

(6) $\frac{2}{9} + \frac{5}{7}$

4. वजाबाकी करा.

(1) $\frac{4}{2} - \frac{1}{3}$

(2) $\frac{7}{5} - \frac{2}{4}$

(3) $\frac{10}{3} - \frac{8}{4}$

स्वाध्याय 19

अपूर्णांकांची बेरीज व वजाबाकी (भिन्न छेद)

1. पूर्णांकयुक्त अपूर्णांकांचे अंशाधिक अपूर्णांकांत रूपांतर करा.

$$(1) 2 \frac{1}{3}$$

$$(2) 3 \frac{1}{4}$$

$$(3) 7 \frac{2}{5}$$

$$(4) 5 \frac{2}{3}$$

$$(5) 4 \frac{1}{5}$$

$$(6) 9 \frac{2}{3}$$

2. बेरीज करा.

$$(1) 2 \frac{1}{3} + 3 \frac{1}{4}$$

$$(2) 3 \frac{1}{2} + 2 \frac{1}{3}$$

$$(3) 1 \frac{2}{3} + 3 \frac{1}{2}$$

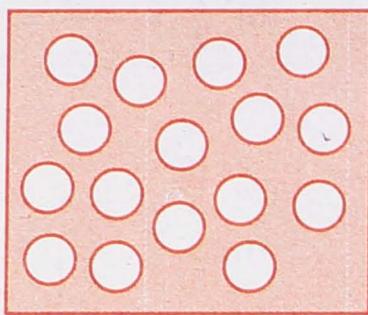
3. वजाबाकी करा.

$$(1) 3 \frac{1}{7} - 2 \frac{1}{3}$$

$$(2) 5 \frac{1}{2} - 1 \frac{1}{3}$$

$$(3) 3 \frac{1}{2} - 3 \frac{1}{5}$$

1. समूहांत काही चिन्हे दिली आहेत. त्यांचे 4 समान गट करा. प्रत्येक गटातील चिन्हे चौकटीत काढा.

2. खालील उदाहरणे सोडवा.

(1) संकेतजवळ 12 गोट्या होत्या. त्याच्या निमपट गोट्या त्याने आलोकला दिल्या, तर त्याच्याजवळ किती गोट्या राहिल्या ?

(2) चेतनला आईने 30 बोरे दिली व त्याच्या दुप्पट बोरे राधिकाला दिली, तर राधिकाला आईने किती बोरे दिली ?

3. रिकाम्या जागा भरा.

(1) जेव्हा दोन संख्यांचा गुणाकार 1 असतो तेव्हा त्या एकमेकिंच्या ----- संख्या असतात.

(2) 16 ची निमपट = -----

(3) 18 चा तिसरा भाग = -----

(4) $\frac{2}{3} \times \frac{1}{4} = -----$

(5) 20 चा चौथा भाग = -----

4. जोड्या लावा.

अ गट

(1) 18 च्या समूहाचा $\frac{2}{9}$

ब गट

(a) $\frac{9}{2}$

(2) $\frac{2}{9}$ चा गुणाकारव्यस्त

(b) $\frac{2}{3}$

(3) $\frac{2}{9} \times 3$

(c) 4

(d) $\frac{5}{9}$

5. चौकटींत योग्य संख्या लिहा.

$$(1) \frac{2}{5} \times \frac{\square}{\square} = 1$$

$$(2) \frac{1}{8} \times \frac{\square}{\square} = 1$$

$$(3) \frac{3}{2} \times \frac{\square}{\square} = 1$$

$$(4) 7 \times \frac{\square}{\square} = 1$$

$$(5) \frac{10}{7} \times \frac{\square}{\square} = 1$$

$$(6) \frac{7}{2} \times \frac{\square}{\square} = 1$$

6. गुणाकार करा.

$$(1) \frac{4}{5} \times 11$$

$$(2) \frac{7}{2} \times 4$$

$$(3) \frac{10}{5} \times 2$$

$$(4) \frac{11}{2} \times 5$$

$$(5) \frac{9}{8} \times 2$$

$$(6) \frac{15}{2} \times 3$$

$$(7) \frac{5}{3} \times 5$$

$$(8) \frac{13}{4} \times 2$$

$$(9) \frac{11}{5} \times 4$$

7. सोडवा.

$$(1) 2 \text{ ची } \frac{15}{5} \text{ पट}$$

$$(2) 10 \text{ ची } \frac{1}{2} \text{ पट}$$

$$(3) 8 \text{ ची } \frac{2}{4} \text{ पट}$$

$$(4) 44 \text{ ची } \frac{2}{11} \text{ पट}$$

$$(5) 65 \text{ ची } \frac{3}{13} \text{ पट}$$

$$(6) 36 \text{ ची } \frac{4}{12} \text{ पट}$$

$$(7) 35 \text{ ची } \frac{5}{7} \text{ पट}$$

$$(8) 20 \text{ ची } \frac{6}{4} \text{ पट}$$

$$(9) 12 \text{ ची } \frac{2}{3} \text{ पट}$$

8. खालील संख्यांचे गुणाकारव्यस्त लिहा.

	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)
--	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	------

दिलेली संख्या

$\frac{11}{2}$	$\frac{3}{19}$	$\frac{8}{9}$	$\frac{1}{3}$	$\frac{3}{5}$	$\frac{1}{17}$	4	$\frac{13}{25}$	$\frac{1}{12}$	1
----------------	----------------	---------------	---------------	---------------	----------------	---	-----------------	----------------	---

गुणाकारव्यस्त

1. गुणाकार करा.

(1) $\frac{5}{4} \times \frac{3}{2}$

(2) $\frac{1}{3} \times \frac{7}{4}$

(3) $\frac{11}{3} \times \frac{6}{10}$

(4) $\frac{5}{7} \times \frac{4}{5}$

(5) $\frac{10}{3} \times \frac{2}{4}$

(6) $\frac{12}{3} \times \frac{4}{5}$

(7) $\frac{2}{4} \times \frac{1}{5}$

(8) $\frac{3}{2} \times \frac{7}{5}$

(9) $\frac{1}{8} \times \frac{10}{3}$

2. सोडवा.

(1) 35 चा $\frac{1}{7}$ = ?

(2) 18 चा $\frac{1}{9}$ = ?

(3) 44 चा $\frac{1}{11}$ = ?

(4) 96 चा $\frac{1}{12}$ = ?

(5) 10 चा $\frac{1}{5}$ = ?

(6) 72 चा $\frac{1}{12}$ = ?

3. गुणाकार करा.

(1) $\frac{13}{2} \times \frac{4}{26}$

(2) $\frac{42}{3} \times \frac{5}{14}$

(3) $\frac{27}{7} \times \frac{2}{3}$

(4) $\frac{1}{2} \times 144$

(5) $\frac{4}{5} \times 200$

(6) $\frac{7}{14} \times 490$

स्वाध्याय 22

भागाकार : पूर्णांकाला अपूर्णांकाने भागणे

1. चौकटींत योग्य संख्या लिहा.

$$(1) 2 \times \frac{\square}{\square} = \frac{2}{7}$$

$$(2) 3 \times \frac{\square}{\square} = 1$$

$$(3) \frac{5}{\square} \times 1 = \frac{5}{3}$$

$$(4) \frac{11}{2} \times \frac{\square}{\square} = 1$$

$$(5) \frac{2}{3} \times 1 = \frac{\square}{\square}$$

$$(6) 1 \times \frac{5}{7} = \frac{\square}{\square}$$

2. गुणाकाराच्या रूपात लिहा.

$$(1) 5 \div \frac{1}{3}$$

$$(2) 7 \div \frac{1}{2}$$

$$(3) 11 \div \frac{1}{4}$$

$$(4) 2 \div \frac{5}{3}$$

$$(5) 10 \div \frac{3}{2}$$

$$(6) 7 \div \frac{12}{5}$$

3. भागाकार करा.

$$(1) 10 \div \frac{1}{5}$$

$$(2) 9 \div \frac{1}{3}$$

$$(3) 2 \div \frac{1}{7}$$

$$(4) 4 \div \frac{1}{3}$$

$$(5) 5 \div \frac{1}{8}$$

$$(6) 17 \div \frac{1}{2}$$

$$(7) 7 \div \frac{1}{5}$$

$$(8) 3 \div \frac{1}{10}$$

$$(9) 15 \div \frac{1}{2}$$

4. भागाकार करा.

$$(1) 18 \div \frac{3}{5}$$

$$(2) 16 \div \frac{4}{3}$$

$$(3) 48 \div \frac{12}{3}$$

$$(4) 144 \div \frac{11}{3}$$

$$(5) 169 \div \frac{13}{4}$$

$$(6) 200 \div \frac{10}{4}$$

5. भागाकार करा.

$$(1) \frac{4}{7} \div 2$$

$$(2) \frac{5}{3} \div 4$$

$$(3) \frac{11}{5} \div 7$$

$$(4) \frac{2}{3} \div 5$$

$$(5) \frac{7}{3} \div 4$$

$$(6) \frac{9}{2} \div 3$$

$$(7) \frac{72}{5} \div 12$$

$$(8) \frac{63}{2} \div 9$$

$$(9) \frac{108}{7} \div 12$$

6. गुणाकाराच्या रूपात लिहा.

$$(1) \frac{1}{2} \div \frac{1}{3}$$

$$(2) \frac{2}{3} \div \frac{1}{5}$$

$$(3) \frac{5}{3} \div \frac{7}{2}$$

$$(4) \frac{9}{4} \div \frac{3}{2}$$

$$(5) \frac{10}{3} \div \frac{4}{5}$$

$$(6) \frac{8}{7} \div \frac{3}{5}$$

7. भागाकार करा.

$$(1) \frac{1}{4} \div \frac{1}{6}$$

$$(2) \frac{1}{25} \div \frac{1}{5}$$

$$(3) \frac{1}{3} \div \frac{1}{3}$$

$$(4) \frac{3}{12} \div \frac{6}{4}$$

$$(5) \frac{1}{10} \div \frac{1}{2}$$

$$(6) \frac{13}{15} \div \frac{13}{3}$$

1. भागाकार करा.

(1) $\frac{2}{4} \div \frac{3}{2}$

(2) $\frac{1}{5} \div \frac{7}{3}$

(3) $\frac{5}{8} \div \frac{2}{7}$

(4) $\frac{3}{5} \div \frac{18}{10}$

(5) $\frac{4}{3} \div \frac{8}{7}$

(6) $\frac{11}{4} \div \frac{3}{20}$

(7) $\frac{12}{7} \div \frac{10}{9}$

(8) $\frac{13}{6} \div \frac{5}{2}$

(9) $\frac{9}{6} \div \frac{81}{24}$

(10) $\frac{3}{5} \div \frac{21}{20}$

(11) $\frac{8}{45} \div \frac{2}{9}$

(12) $\frac{15}{16} \div \frac{3}{4}$

1. रिकाम्या जागा भरा.

(1) $\frac{3}{2} \div \frac{7}{2} = \frac{\boxed{}}{\boxed{}}$

(2) $\frac{14}{18} = \frac{14 \div 2}{18 \div 2} = \frac{\boxed{}}{\boxed{}}$

(3) $\frac{10}{3} \times \frac{\boxed{}}{\boxed{}} = 1$

(4) $\frac{15}{40} \div 3 = \frac{\boxed{}}{\boxed{}}$

(5) $\frac{7}{4} - \frac{5}{4} = \frac{\boxed{}}{\boxed{}}$

(6) $\frac{13}{2} + \frac{7}{2} = \frac{\boxed{}}{\boxed{}}$

2. सत्य की असत्य ते लिहा.

(1) $\frac{4}{5} \times \frac{1}{4} = \frac{1}{5}$ -----

(2) 40 चा $\frac{1}{8}$ = 5 -----

(3) $\frac{2}{4} + \frac{5}{4} = \frac{7}{8}$ -----

(4) $\frac{14}{5} \div 7 = \frac{2}{5}$ -----

(5) 9 चा गुणाकारव्यस्त : $\frac{9}{1}$ -----

(6) 4 चा गुणाकारव्यस्त : $\frac{1}{4}$ -----

3. चौकटींत >, < यांपैकी योग्य चिन्ह लिहा.

(1) $\frac{3}{2} \quad \boxed{} \quad \frac{4}{5}$

(2) $\frac{7}{3} \quad \boxed{} \quad \frac{9}{4}$

(3) $\frac{5}{4} \quad \boxed{} \quad \frac{7}{6}$

4. खालील अपूर्णांकाचा अंश 12 होईल असे सममूल्य अपूर्णांक तयार करा.

(1) $\frac{3}{10}$

(2) $\frac{6}{5}$

(3) $\frac{2}{7}$

5. (1) 42 वह्यांच्या $\frac{3}{14}$ वह्या दुरेघी आहेत, तर दुरेघी वह्या किती आहेत ?(2) 56 पेन्सिलींच्या समूहाचा $\frac{5}{8}$ म्हणजे किती पेन्सिली ?(3) 49 कपांच्या $\frac{3}{7}$ कप प्लॅस्टिकचे आहेत, तर प्लॅस्टिकचे कप किती ?

6. भागाकार करा.

(1) $25 \div \frac{5}{2}$

(2) $81 \div \frac{9}{2}$

(3) $35 \div \frac{7}{5}$

(4) $\frac{3}{14} \div \frac{9}{7}$

(5) $\frac{6}{11} \div \frac{21}{44}$

(6) $\frac{5}{16} \div \frac{48}{25}$

7. गुणाकार करा.

(1) $\frac{9}{5} \times \frac{15}{3}$

(2) $\frac{4}{7} \times \frac{42}{8}$

(3) $36 \times \frac{6}{12}$

8. बेरीज करा.

(1) $3\frac{1}{2} + 2\frac{2}{3}$

(2) $1\frac{1}{4} + 3\frac{1}{2}$

(3) $5\frac{1}{2} + 2\frac{1}{3}$

9. वजाबाकी करा.

(1) $2\frac{1}{7} - 1\frac{1}{2}$

(2) $6\frac{1}{2} - 4\frac{1}{3}$

(3) $3\frac{3}{4} - 3\frac{1}{7}$

10. खालील अपूर्णकाचा लहानमोठेपणा ठरवा.

(1) $\frac{7}{5}, \frac{4}{7}$

(2) $\frac{6}{7}, \frac{5}{2}$

(3) $\frac{11}{3}, \frac{7}{2}$

11. किंमत काढा.

(1) 32 चा $\frac{1}{8}$

(2) 10 चा $\frac{2}{5}$

(3) 70 चा $\frac{3}{14}$

(4) 21 चा $\frac{1}{7}$

(5) 27 चा $\frac{6}{9}$

(6) 150 चा $\frac{4}{15}$

12. सममूल्य अपूर्णकाच्या जोड्या शोधा व लिहा.

$$\frac{2}{3}, \frac{7}{9}, \frac{5}{7}, \frac{3}{4}, \frac{14}{18}, \frac{15}{33}, \frac{18}{27}, \frac{5}{11}, \frac{9}{12}, \frac{7}{8}, \frac{15}{80}, \frac{3}{16}, \frac{21}{24}, \frac{10}{14}, \frac{27}{39}.$$

13. खालील संख्यांचे गुणाकार व्यस्त लिहा.

(1) $\frac{9}{7}$ (2) $\frac{3}{2}$ (3) $\frac{17}{39}$ (4) $2\frac{1}{3}$ (5) $7\frac{3}{7}$

14. रिकाम्या जागी योग्य संख्या लिहा.

(1) 10 च्या निमपट ----- (2) 30 चा तिसरा भाग -----

(3) 24 चा चौथा भाग ----- (4) 144 चा नववा भाग -----

15. खालील अपूर्णकांचे अंश 12 असणारे सममूल्य अपूर्णक तयार करा.

(1) $\frac{3}{4}$ (2) $\frac{6}{7}$ (3) $\frac{24}{14}$ (4) $\frac{84}{21}$

16. खालील अपूर्णकांचे छेद 5 असणारे सममूल्य अपूर्णक तयार करा.

(1) $\frac{24}{60}$ (2) $\frac{98}{70}$ (3) $\frac{42}{105}$ (4) $\frac{69}{115}$

1. गाळलेले शब्द भरा.

- (1) रेषा ----- समूह आहे.
- (2) A व B अंत्यविंदू असलेल्या रेषाखंडाचे नाव ----- असे लिहितात.
- (3) समांतर असणाऱ्या दोन रेषा एकमेकीना -----.
- (4) किरण एका बाजूला अमर्याद असतो. हे दाखवण्यासाठी त्या बाजूला ----- खूण करतात.

2. जोड्या लावा.

(1)

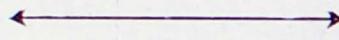
(2)

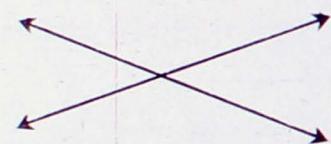
(3)

(4)

(5)

(a) एकमेकीना छेदणाऱ्या रेषा

(b) समांतर रेषा

(c) रेषा

(d) रेषाखंड

(e) कोन

(f) किरण

3. (1) रेषा AB काढा.

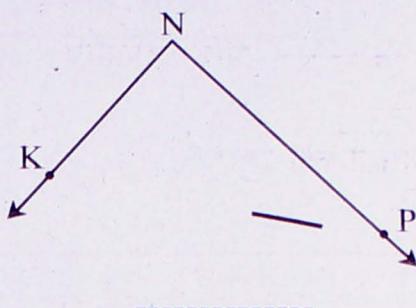
(2) 5 सेमो लांबीचा रेषाखंड MN काढा.

(3) A हा आरंभविंदू असलेला किरण AB काढा.

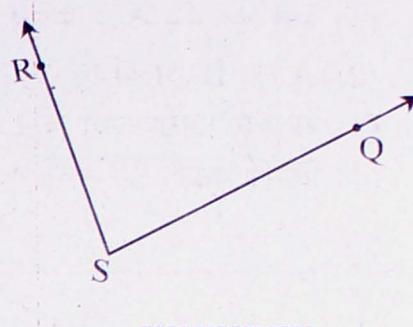
(4) एकमेकीना छेदणाऱ्या दोन रेषा काढा.

1. खालील कोनांची नावे लिहा.

(1)

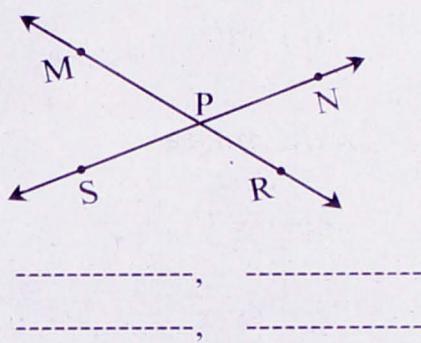

(2)

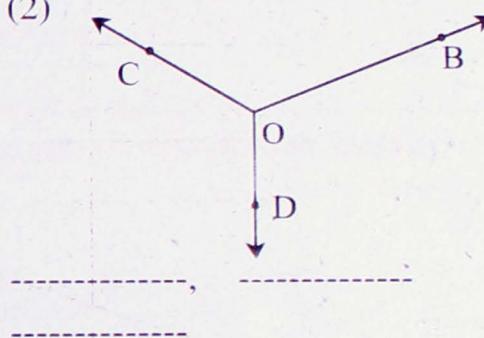

2. खालील प्रत्येक आकृतीतील सर्व कोनांची तीन अक्षरी नावे लिहा.

(1)

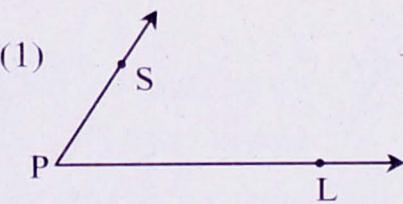

(2)

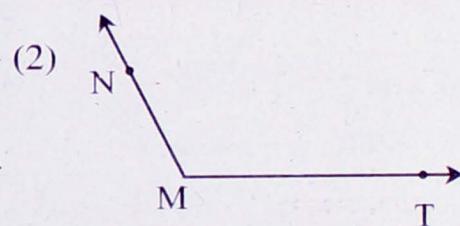

3. खालील कोन मोजा व लिहा.

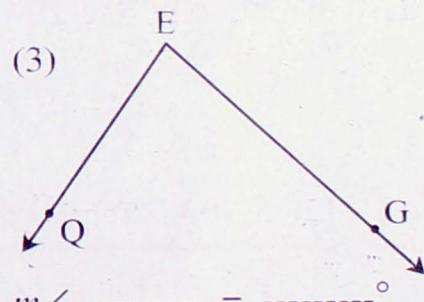
(1)

(2)

(3)

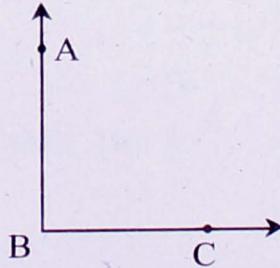

$$m\angle SPL = \dots^\circ$$

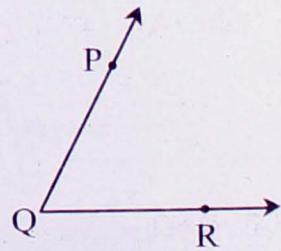
$$m\angle \dots = \dots^\circ$$

$$m\angle \dots = \dots^\circ$$

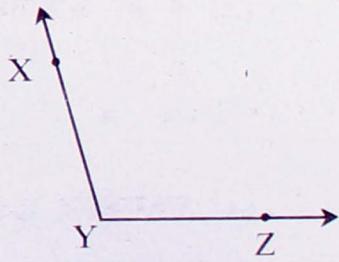
(4)

(5)

(6)

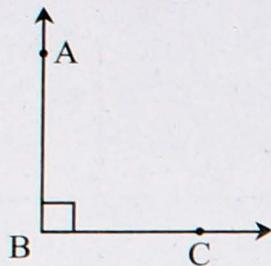
$$m\angle \dots = \dots^\circ$$

$$m\angle \dots = \dots^\circ$$

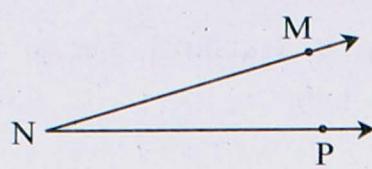
$$m\angle \dots = \dots^\circ$$

4. प्रत्येक आकृतीखाली कोनाचा प्रकार चौकटींत लिहा.

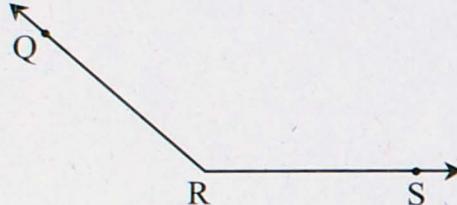
(1)

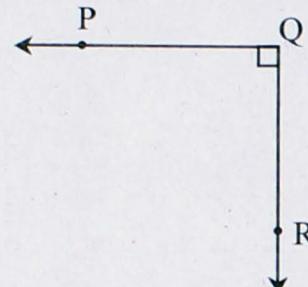
(2)

(3)

(4)

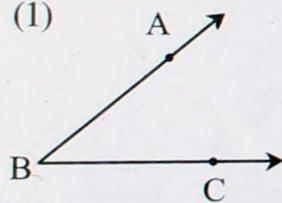
5. दिलेल्या मापांचे कोन काढा व नावे द्या.

(1) 70°

(2) 150°

6. खालील आकृत्या पाहा व प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

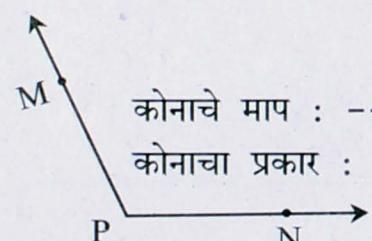
(1)

कोनाचे माप : -----

कोनाचा प्रकार : -----

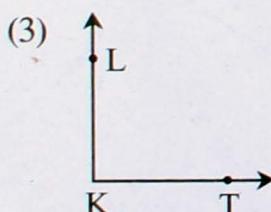
(2)

कोनाचे माप : -----

कोनाचा प्रकार : -----

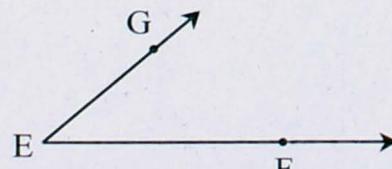
(3)

कोनाचे माप : -----

कोनाचा प्रकार : -----

(4)

कोनाचे माप : -----

कोनाचा प्रकार : -----

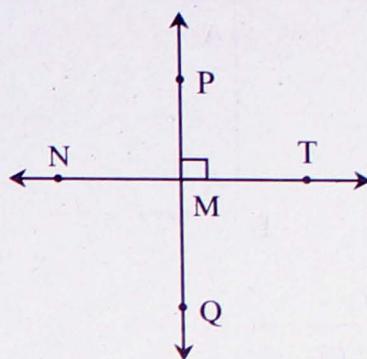
7. गाळलेल्या जागा भरा.

(1) 90° मापाच्या कोनास ----- म्हणतात.

(2) 90° पेक्षा मोठ्या मापाच्या कोनास ----- म्हणतात.

(3) 90° पेक्षा लहान माप असणाऱ्या कोनास ----- म्हणतात.

1. सोबतच्या आकृतीमध्ये होणाऱ्या काटकोनांची तीन अक्षरी नावे लिहा.

2. रिकाम्या जागा भरा.

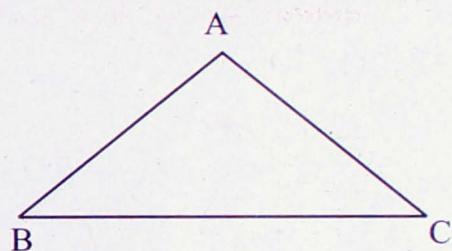
- (1) त्रिकोणाला ----- बाजू असतात.
- (2) त्रिकोणाला ----- शिरोबिंदू असतात.
- (3) त्रिकोणाला ----- कोन असतात.

3. त्रिकोणाची आकृती पाहा. त्याचे शिरोबिंदू, बाजू व कोन यांची नावे लिहा.

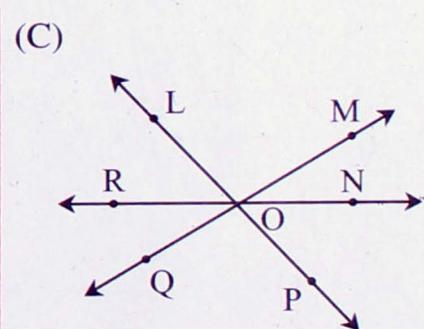
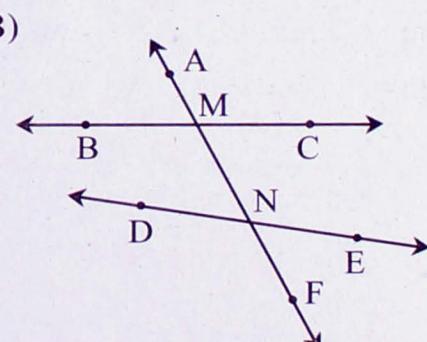
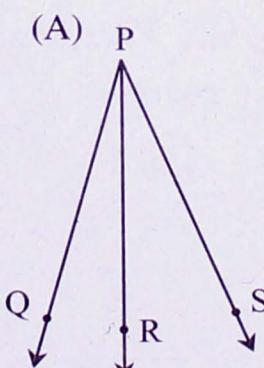
शिरोबिंदूंची नावे : -----

बाजूंची नावे : -----

कोनांची नावे : -----

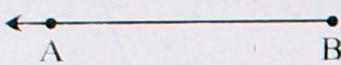
4. खालील प्रत्येक आकृतीतील कोणत्याही तीन कोनांची तीन अक्षरी नावे लिहा.

1. आकृत्यांची नावे लिहा.

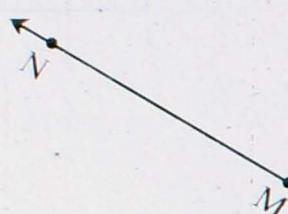
(1)

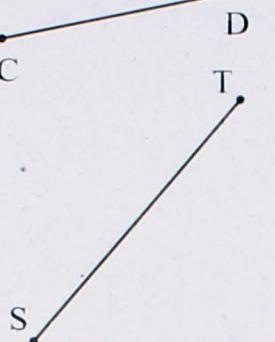
(2)

(3)

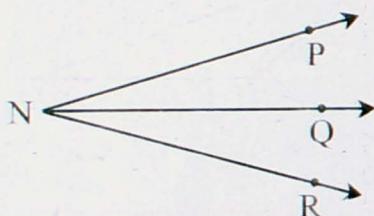

(4)

2. (1) रेख PQ काढा. (2) किरण MN काढा. (3) समांतर नसणाऱ्या दोन रेषा AB व CD काढा.
 (4) रेषा L लंबरेषा P काढा.
 (5) एकमेकिंना छेदणाऱ्या रेषा PQ व रेषा RS काढा.

3.

सोबतची आकृती पाहा आणि प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

(1) सर्व कोनांची तीन अक्षरी नावे लिहा.

(2) सर्व किरणांचा आरंभबिंदू कोणता ?

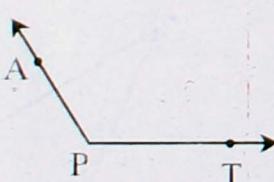
(3) $\angle PNQ$ व $\angle QNR$ यांची सामाईक भुजा कोणती ?

4. खाली दिलेल्या मापांचे कोन काढा.

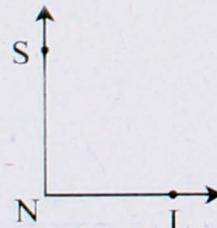
(1) 70° (2) 25° (3) 120°

5. कोनांची नावे लिहा.

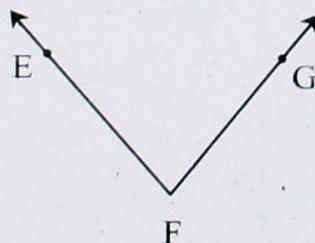
(1)

(2)

(3)

6. (1) गाळलेले शब्द लिहा.

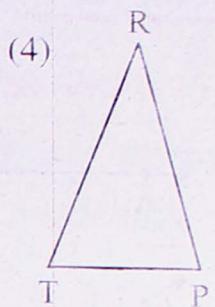
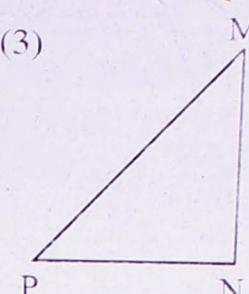
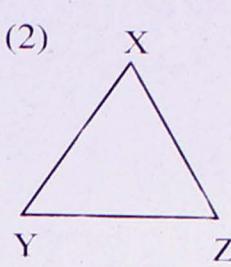
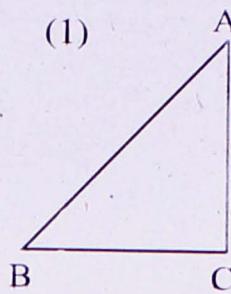
(1) लघुकोनाचे माप 90° पेक्षा ----- असते.(2) विशालकोनाचे माप 90° पेक्षा ----- असते.

(3) काटकोन हा ----- अंश मापाचा असतो.

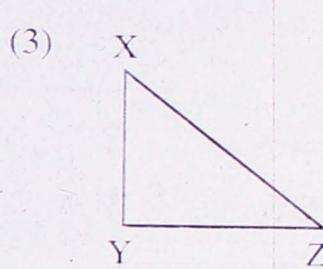
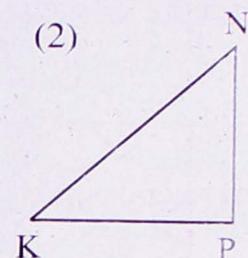
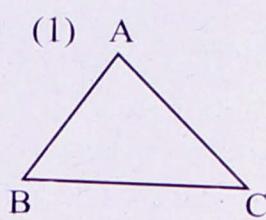
(4) लंबरेषा एकमेकिंशी ----- अंश मापाचा कोन करतात.

(5) कोनाला ----- भुजा असतात.

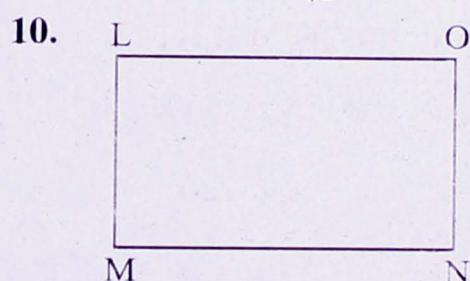
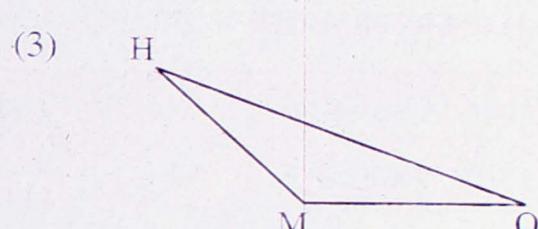
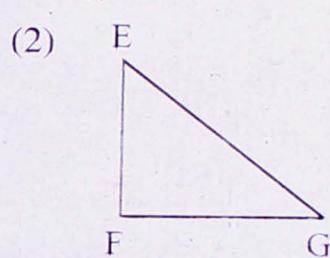
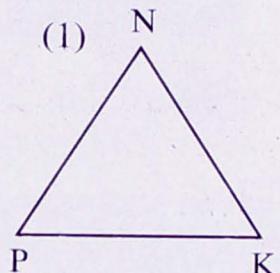
7. प्रत्येक त्रिकोणातील सर्व कोनांची एक अक्षरी नावे लिहा.

8. खालील त्रिकोणांतील बाजूंची नावे लिहा.

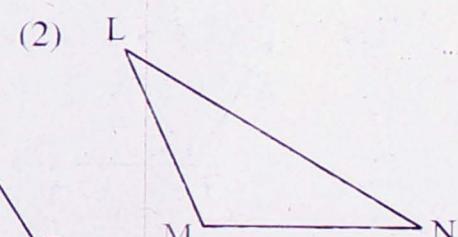
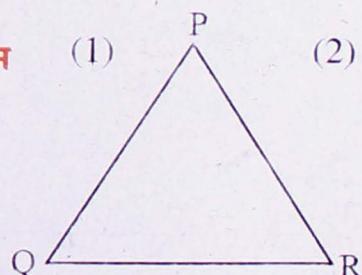

9. खालील त्रिकोणांतील शिरोविंदूंची नावे लिहा.

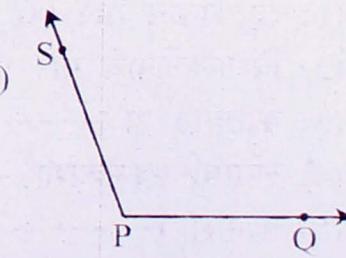
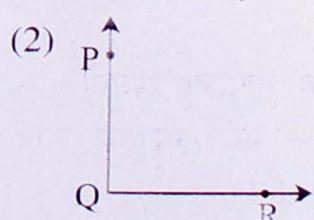
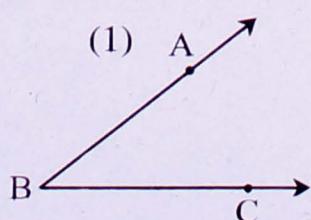
- (1) आकृतीचे नाव लिहा.
- (2) समोरासमोरील कोनांची नावे लिहा.
- (3) लगतच्या कोनांची नावे लिहा.

11. ΔPQR व ΔLMN मधील बाजू, कोन व शिरोविंदूंची नावे लिहा.

12. शेजारी दिलेल्या मापांचे कोन काढा. (1) 35° (2) 100° (3) 140°

13. खाली दिलेल्या कोनांचे मापन करा व मापे लिहा.

1. आंतरराष्ट्रीय संख्याचिन्हांतील संख्यांखाली रोमन चिन्हांतील योग्य संख्या लिहा.

आंतरराष्ट्रीय संख्याचिन्हांत संख्या	1	4	9	5	7	8	6	2	10
रोमन संख्याचिन्हांत संख्या									

2. रिकाम्या जागा भरा.

संख्या	12	15	20	17	13	22	25
रोमन चिन्हे							

3. रोमन संख्याचिन्हांतील संख्यांखाली आंतरराष्ट्रीय संख्याचिन्हांतील संख्या लिहा.

X	XVII	XXII	XVI	XIII	XI	IV	XIX	VIII	XXI

4. रिकाम्या जागा भरा.

रोमन संख्याचिन्हे		XXIV			XXVIII
संख्या (अक्षरांत)	सात		पंधरा	एकोणवीस	

5. जोड्या लावा.

गट 1	गट 2
(1) XIX	(a) 14
(2) XXV	(b) 16
(3) XIV	(c) 30
(4) XXX	(d) 25
(5) XXIX	(e) 19
	(f) 29

6. जोड्या लावा.

गट 1	गट 2
(1) 10 + 4	(a) XIX
(2) 10 + 6	(b) XXV
(3) 10 + 9	(c) XIV
(4) 20 + 5	(d) XXVI
(5) 20 + 6	(e) XVI
	(f) XXIV

7. पुढील संख्यासाठी रोमन संख्याचिन्हे लिहा.

50, 100, 500, 1000

8. पुढील बेरजा रोमन संख्याचिन्हांचा वापर करून लिहा.

$$(1) 10 + 5 = 15$$

$$(2) 7 + 8 = 15$$

$$(3) 9 + 6 = 15$$

$$(4) 4 + 11 = 15$$

1. पुढे दिलेल्या अपूर्णांपैकी दशांश अपूर्णांभोवती ○ अशी खूण करा.

$$(1) \frac{25}{16} \quad (2) \frac{45}{10} \quad (3) \frac{61}{100} \quad (4) \frac{12}{11} \quad (5) \frac{37}{40} \quad (6) \frac{639}{1000}$$

$$(7) \frac{105}{110} \quad (8) \frac{710}{101} \quad (9) \frac{550}{100} \quad (10) \frac{70}{500} \quad (11) \frac{120}{60} \quad (12) \frac{380}{10}$$

2. रिकाम्या जागा भरा.

अ.क्र.	दशांश अपूर्णांक	दशमान पद्धतीत लेखन				खुलासा
		शतक	दशक	एकक	दशांश	
(1)	$\frac{35}{10}$			3	5	$\frac{35}{10} = 3 \frac{5}{10} = 3 + \frac{5}{10}$
(2)	$\frac{379}{10}$					
(3)	$\frac{2457}{10}$					
(4)	$\frac{1028}{10}$					

3. पुढील दशांश अपूर्णांकांचे लेखन दशमान पद्धतीत करा. दिलेल्या स्थानांवरील अंक लिहा.

अ.क्र.	दशांश अपूर्णांक	दशमान पद्धतीत लेखन	दशमान पद्धतीत लेखन				सहस्रांश
			दशक	एकक	दशांश	शतांश	
(1)	$\frac{4587}{100}$						
(2)	$\frac{16278}{1000}$						

4. पुढील संख्या दशांशचिन्हांचा वापर करून लिहा.

$$(1) \frac{67}{100} = \dots \quad (2) \frac{493}{1000} = \dots \quad (3) \frac{5240}{100} = \dots \quad (4) \frac{4026}{1000} = \dots$$

1. पुढील संख्या अंकांत लिहा.

- (1) 5.23 : -----
 (2) 37.024 : -----
 (3) 507.406 : -----
 (4) 345.009 : -----

2. शब्दांत लिहिलेल्या संख्या दशांशचिन्ह वापरून अंकांत लिहा.

(1) पंचावन् पूर्णांक बहात्तर शतांश	-----
(2) सातशे पंधरा पूर्णांक दशांशचिन्ह शून्य पाच सहा	-----
(3) दोनशे पासप्ट पूर्णांक सोळा सहस्रांश	-----
(4) पाच दशांशचिन्ह तीन सात नऊ	-----

3. पुढील अपूर्णांकातील प्रत्येक अंकाची स्थानिक किंमत लिहा.

अ.क्र.	अपूर्णांक	अंक	स्थानिक किंमत	अंक	स्थानिक किंमत	अंक	स्थानिक किंमत
(1)	0.475	4		7		5	
(2)	0.028	8		2		0	
(3)	0.027	0		7		2	
(4)	0.706	0		6		7	
(5)	0.053	3		5		0	

4. पुढील दशांश अपूर्णांकातील अधोरेखित अंकांच्या स्थानिक किमती लिहा.

(1) 25. <u>37</u> :	(2) 0.5 <u>55</u> :
(3) 0.8 <u>32</u> :	(4) 12. <u>078</u> :
(5) 9. <u>990</u> :	(6) 2.5 <u>09</u> :
(7) 7.0 <u>001</u> :	(8) 0.0 <u>20</u> :
(9) 10.0 <u>012</u> :	(10) 25. <u>666</u> :

1. पुढील अपूर्णांकांचे अंश व छेद लिहा.

	अपूर्णांक	अंश	छेद
(1)	$0.9 = \frac{9}{10}$	9	10
(3)	$0.700 =$		
(5)	$0.201 =$		

	अपूर्णांक	अंश	छेद
(2)	$0.07 =$		
(4)	$0.48 =$		
(6)	$0.006 =$		

2. पुढील दशांश अपूर्णांकांचे दोन व तीन दशांशस्थळी सममूल्य अपूर्णांक लिहा.

	अपूर्णांक	दोन दशांशस्थळी	तीन दशांशस्थळी
(1)	0.5		
(2)	0.9		
(3)	1.7		
(4)	9.2		

	अपूर्णांक	दोन दशांशस्थळी	तीन दशांशस्थळी
(5)	15.6		
(6)	3.5		
(7)	7.4		
(8)	12.1		

3. पुढील दशांश अपूर्णांकाचे एक व दोन दशांशस्थळी सममूल्य अपूर्णांक लिहा.

	अपूर्णांक	एक दशांशस्थळी	दोन दशांशस्थळी
(1)	0.400		
(2)	12.500		
(3)	415.800		

	अपूर्णांक	एक दशांशस्थळी	दोन दशांशस्थळी
(4)	17.600		
(5)	235.900		
(6)	1.200		

4. पुढे दिलेल्या दशांश अपूर्णांकातील सममूल्य अपूर्णांकांच्या जोड्या शोधून लिहा.

2.7, 7.06, 2.700, 7.15, 7.060, 7.150, 9.1, 9.100

(1)

(2)

(3)

(4)

1. बेरीज करा.

$$(1) \begin{array}{r} 3.5 \\ + 4.2 \\ \hline \end{array}$$

$$(2) \begin{array}{r} 12.24 \\ + 7.17 \\ \hline \end{array}$$

$$(3) \begin{array}{r} 19.35 \\ + 205.78 \\ \hline \end{array}$$

$$(4) \begin{array}{r} 35.176 \\ + 2.05 \\ \hline \end{array}$$

$$(5) \begin{array}{r} 19.072 \\ + 0.859 \\ \hline \end{array}$$

$$(6) \begin{array}{r} 268.009 \\ + 18.999 \\ \hline \end{array}$$

2. वजाबाकी करा.

$$(1) \begin{array}{r} 9.7 \\ - 3.4 \\ \hline \end{array}$$

$$(2) \begin{array}{r} 15.3 \\ - 7.8 \\ \hline \end{array}$$

$$(3) \begin{array}{r} 9.005 \\ - 5.037 \\ \hline \end{array}$$

$$(4) \begin{array}{r} 25.62 \\ - 6.072 \\ \hline \end{array}$$

$$(5) \begin{array}{r} 17.08 \\ - 6.78 \\ \hline \end{array}$$

$$(6) \begin{array}{r} 18.765 \\ - 8.876 \\ \hline \end{array}$$

3. पुढील उदाहरणे सोडवा.

$$(1) 7.35 - 2.606$$

$$(2) 14.28 + 6.045$$

$$(3) 43.07 + 12.359$$

$$(4) 12.78 - 3.09$$

$$(5) 53.08 + 17.22$$

$$(6) 19.67 - 8.76$$

1. दशांश अपूर्णांकांची मांडणी अंश व छेद स्वपात करून गुणाकार करा.

(1) 4.5×3

(2) 3.261×4

(3) 7.23×6

(4) 0.025×8

(5) 2.03×9

(6) 8.005×4

2. गुणाकार करा.

(1) $\begin{array}{r} 36.3 \\ \times 7 \\ \hline \end{array}$

(2) $\begin{array}{r} 0.08 \\ \times 5 \\ \hline \end{array}$

(3) $\begin{array}{r} 12.623 \\ \times 9 \\ \hline \end{array}$

(4) $\begin{array}{r} 15.060 \\ \times 3 \\ \hline \end{array}$

(5) $\begin{array}{r} 15.603 \\ \times 6 \\ \hline \end{array}$

(6) $\begin{array}{r} 7.805 \\ \times 8 \\ \hline \end{array}$

(7) 17.05×8

(8) 50.28×15

(9) 36.723×18

(10) 42.608×13

स्वाध्याय 35

दशांश अपूर्णांक (गुणाकार)

1. गुणाकार तोंडी करा व ते लिहा.

(1) $12.28 \times 10 =$

(3) $39.082 \times 1000 =$

(5) $438.72 \times 10 =$

(2) $0.48 \times 100 =$

(4) $81.005 \times 100 =$

(6) $70.05 \times 1000 =$

2. गुणाकार करा.

(1)
$$\begin{array}{r} 2.8 \\ \times 1.4 \\ \hline \end{array}$$

(2)
$$\begin{array}{r} 7.36 \\ \times 2.05 \\ \hline \end{array}$$

(3)
$$\begin{array}{r} 0.63 \\ \times 2.7 \\ \hline \end{array}$$

(4)
$$\begin{array}{r} 0.08 \\ \times 2.3 \\ \hline \end{array}$$

(5)
$$\begin{array}{r} 2.32 \\ \times 0.54 \\ \hline \end{array}$$

(6)
$$\begin{array}{r} 9.07 \\ \times 2.4 \\ \hline \end{array}$$

(7) 52.06×1.4

(8) 19.25×4.2

(9) 47.03×3.5

(10) 67.45×9.2

(11) 18.47×8.7

(12) 57.08×7.8

1. गुणाकार करा.

(1) 25.82×7.5 (2) 0.435×1.28 (3) 12.08×1.6

2. पुढील रोमन संख्याचिन्हे कोणत्या संख्या दर्शवतात ते लिहा.

(1) XII (2) X (3) IX (4) XIV (5) XVI

3. दशांशचिन्हाचा वापर करून अपूर्णांक लिहा.

(1) $\frac{48576}{100}$ (2) $\frac{32}{1000}$ (3) $\frac{5005}{100}$ (4) $\frac{7893}{10}$

4. गुणाकार करा.

(1) 1.68	(2) 0.079	(3) 72.03	(4) 24.08
\times 2.6	\times 1.65	\times 7.21	\times 1.33
_____	_____	_____	_____

5. दशांशचिन्ह वापरून संख्या लिहा.

(1) सदतीस दशांशचिन्ह शून्य पाच नऊ	(2) तीनशे सोळा पूर्णांक अडुसष्ट शतांश
(3) एकोणसत्तर दशांशचिन्ह पाच शून्य नऊ	(4) दोनशे बारा पूर्णांक सहा सहस्रांश

6. पुढील दशांश अपूर्णांक अंश-छेदरूपात लिहा.

(1) 0.27 (2) 0.008 (3) 12.68 (4) 5.05

7. पुढील उदाहरणे सोडवा.

(1) $12.078 + 512.23$	(2) $3.782 - 0.053$
(3) $38.002 - 18.02$	(4) $425.08 + 32.79$
(5) $16.707 - 9.070$	(6) $315.79 + 276.85$
(7) 11.66×0.35	(8) 203.1×10.5
(9) $72.16 + 5.789$	(10) $680.93 - 175.093$

8. पुढील संख्या रोमन संख्याचिन्हांत लिहा.

(1) 18 (2) 24 (3) 17 (4) 11 (5) 7

9. खालील अपूर्णांकांपैकी दशांश अपूर्णांकांभोवती ○ अशी खूण करा.

$\frac{12}{10}, \frac{28}{80}, \frac{380}{80}, \frac{19}{100}, \frac{35}{1000}, \frac{99}{10}, \frac{110}{100}, \frac{1200}{1000}$

10. पुढील दशांश अपूर्णांकांतील अधोरेखित अंकांची स्थानिक किंमत लिहा.

(1) 436. <u>6</u> 75	(2) 0. <u>0</u> 07	(3) 8.0 <u>0</u> 80	(4) 5. <u>1</u> 23
(5) 9.0 <u>0</u> 7	(6) 12. <u>2</u> 34	(7) 16.0 <u>1</u>	(8) 25.0 <u>4</u> 0

11. गुणाकार करा.

(1) 5.032×100	(2) 0.078×10	(3) 30.02×1000
(4) 652.1×10	(5) 68.03×1000	(6) 0.404×100

12. पुढील अपूर्णांक अंश-चेद रूपात लिहा.

(1) 0.625	(2) 0.150	(3) 0.330	(4) 0.45

13. पुढील दशांश अपूर्णांकाचे एक स्थळी व दोन स्थळी सममूल्य अपूर्णांक लिहा.

(1) 6.800	(2) 269.500	(3) 89.900	(4) 3.200

14. पुढील संख्या अक्षरात लिहा.

(1) 12.03	(2) 151.742	(3) 81.082	(4) 19.007
(5) 71.005	(6) 9.203	(7) 12.034	(8) 5.001

15. दशांश अपूर्णांक चिन्ह वापरून पुढील अपूर्णांक लिहा.

(1) $\frac{3}{10}$	(2) $\frac{405}{10}$	(3) $\frac{237}{100}$	(4) $\frac{6239}{1000}$

16. बेरीज करा.

(1) $5.6 + 2.3$	(2) $6.3 + 1.4$	(3) $9.7 + 2.8$

17. वजाबाकी करा.

(1) $3.9 - 1.8$	(2) $7.3 - 5.6$	(3) $4.5 - 3.9$

18. बेरीज करा.

(1) $13.5 + 9.4$	(2) $5.4 + 2.3$	(3) $4.3 + 1.7$
(4) $9.7 + 6.06$	(5) $2.23 + 7.4$	(6) $14.3 + 5$

19. वजाबाकी करा.

(1) $11.5 - 2.4$	(2) $9.75 - 4.63$	(3) $4.8 - 1.25$
(4) $12.05 - 9.15$	(5) $11.02 - 7$	(6) $17.5 - 2.05$

1. रिकाम्या जागा भरा.

- (1) 1 मी = सेमी
- (3) 1 सेमी = मिमी
- (5) किमी = 4000 मीटर

- (2) मिली = 2 ली
- (4) 1000 ग्रॅम = किग्रॅ
- (6) 3 किग्रॅ = ग्रॅम

2. रिकाम्या जागा भरा.

- (1) 3.075 ली = ली मिली
- (3) 540 सेमी = मी सेमी
- (5) 27 मिमी = 2 सेमी मिमी

- (2) 7 किग्रॅ 25 ग्रॅम = ग्रॅम
- (4) 5600 मिली = 5 लीटर मिली
- (6) 4 किमी 15 मी = मी

3. बेरीज करा.

(1)	किग्रॅ	ग्रॅम
517	250	
+ 232	550	

(2)	ली	मिली
223	385	
+ 466	525	

(3)	मी	सेमी
135	38	
+ 56	51	

(4)	किग्रॅ	ग्रॅम
702	910	
+ 305	80	

4. वजाबाकी करा.

(1)	किमी	मी
8035	254	
- 2968	637	

(2)	ली	मिली
5300	000	
- 1769	453	

5. गुणाकार करा.

$$(1) (35 \text{ मी } 39 \text{ सेमी}) \times 8$$

$$(2) (238 \text{ किग्रॅ } 762 \text{ ग्रॅम}) \times 5$$

1. दुधाने भरलेल्या टँकरमध्ये 12,540 ली दूध आहे. त्यामधील 4,768 ली 700 मिली दूध एका केंद्रावर दिले, तर टँकरमध्ये किती दूध शिल्लक राहिले ?	2. एका कंपनीने प्रत्येकी 75 मिली औषधाच्या 125 बाटल्या भरल्या, तर औषध कंपनीने किती मिलिलीटर औषध भरले ?
3. एका टेलरने प्रत्येकी 2.25 मीटर कापड वापरून 20 शर्ट शिवले, तर त्यासाठी किती मीटर कापड लागले ?	4. एका डब्यात 15 किंवऱ 250 ग्रॅम तेल मावते, तर अशा 24 डब्यांत किती तेल मावेल ?
5. 495 किमी लांबीच्या रस्त्यापैकी 380 किमी 700 मीटर रस्त्याचे डांबरीकरण पूर्ण झाले, तर किती रस्त्याचे डांबरीकरण शिल्लक राहिले ?	6. धातूच्या एका जाळीचे वजन 18.20 किंवऱ आहे. अशा 42 जाळ्यांचे वजन किती ?

1. पुढे दिलेल्या प्रत्येक राशीचे कंसांत दिलेल्या एककात रूपांतर करा.

(1) 8693 मिली (लीटर)

(2) 0.397 किग्रॅ (ग्रॅम)

(3) 52,697 ग्रॅम (किग्रॅ)

(4) 6,382 पैसे (रुपये)

(5) 8.002 ली (मिली)

(6) 32.09 रु (पैसे)

2. रिकाम्या जागा भरा.

(1) 12.3 किमी = मीटर(2) 2.9 किग्रॅ = ग्रॅम(3) 5.72 ली = मिली(4) 32.65 रु. = पैसे(5) 7.642 ली = मिली(6) 50 मी = सेमी(7) 72 मी = किमी(8) 7.35 रु. = पैसे(9) 555 पैसे = रु.(10) 8.97 ली = मिली

3. रिकाम्या चौकटी भरा.

(1) 5 किग्रॅ 170 ग्रॅ = ग्रॅ (2) 7 ली 20 मिली = मिली(3) 2 किमी 16 मी = मी (4) 30 सेमी 15 मिमी = मिमी(5) 7 ली 305 मिली = मिली (6) 1.237 किग्रॅ = किग्रॅ ग्रॅ(7) 5000 ग्रॅ = किग्रॅ(8) 5.002 किमी = किमी मी(9) 1,00,000 ग्रॅ = किग्रॅ (10) 1 क्विंटल = किग्रॅ

1. गुणाकार करा.

- (1) $(3.50 \text{ रु.}) \times 7$ (2) $(17 \text{ किमी } 247 \text{ मी}) \times 13$ (3) $(5.3 \text{ ली}) \times 8$
 (4) $(68 \text{ किग्रॅ } 465 \text{ ग्रॅम}) \times 14$ (5) $(17.60 \text{ सेमी}) \times 18$ (6) $(15.68 \text{ ली}) \times 12$

2. बेरीज करा.

- (1) 33 किमी 672 मी + 62 किमी 264 मी
 (2) 567 किग्रॅ 274 ग्रॅम + 209 किग्रॅ 805 ग्रॅम
 (3) 6,893 ली 568 मिली + 2,769 ली 672 मिली
 (4) 5,439 रु. 67 पैसे + 691 रु. 02 पैसे
 (5) 701 किमी 50 मी + 509 किमी 72 मी.

3. वजाबाकी करा.

- (1) 39 किमी 507 मी – 19 किमी 705 मी
 (2) 504 ली 710 मिली – 312 ली 80 मिली
 (3) 345 किग्रॅ 206 ग्रॅम – 290 किग्रॅ 429 ग्रॅम
 (4) 468 रु. 69 पैसे – 293 रु. 52 पैसे
 (5) 75 रु. 80 पैसे – 59 रु. 67 पैसे

4. गव्हाच्या एका पोत्याचे वजन 40 किग्रॅ 215 ग्रॅम असल्यास अशा 18 पोत्यांचे वजन किती ?
 5. एका मालमोटारीचे मालासहित वजन 15,788 किग्रॅ 760 ग्रॅम आहे. मालाचे वजन 6,269 किग्रॅ 876 ग्रॅम आहे, तर मालमोटारीचे वजन किती ?
 6. एका दुकानदाराने प्रति मीटर 52.75 रु. दराने 60 मी कापड खरेदी केले, तर त्याने एकूण किती रुपयांचे कापड खरेदी केले ?

7. रिकाम्या चौकटींत योग्य संख्या लिहा.

(1) $68.76 \text{ किमी} =$ ____ मी	(2) $72.89 \text{ रु.} =$ ____ पैसे
(3) $16.5 \text{ मी} =$ ____ सेमी	(4) $135 \text{ किग्रॅ} =$ ____ ग्रॅम
(5) $20.5 \text{ ली} =$ ____ मिली	(6) $2.04 \text{ सेमी} =$ ____ मिमी
(7) $709 \text{ मी} =$ ____ किमी	(8) $385 \text{ सेमी} =$ ____ मी
(9) $203 \text{ पैसे} =$ ____ रु.	(10) $3045 \text{ मी} =$ ____ किमी

8. एका रॉकेल विक्रेत्याकडे 980 ली 600 मिली रॉकेल होते. त्यांपैकी 597 ली 810 मिली रॉकेल विकले, तर किती रॉकेल शिल्लक राहिले ?
 9. मोहन व सोहन एकाच ठिकाणाहून परस्पर विरुद्ध दिशांना एकाच वेळी चालत निघाले. एका तासानंतर निघालेल्या ठिकाणापासून मोहन 8 किमी 440 मीटर व सोहन 9 किमी 370 मीटर अंतरावर पोहोचले, तर आता दोघांमधील अंतर किती ?

1. दिलेल्या रेषाखंडाची लांबी मोजून लिहा.

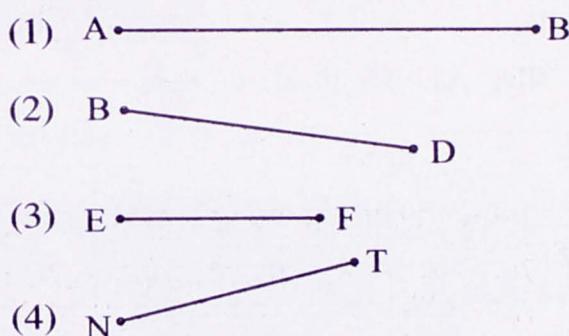
रेषाखंड BC ची लांबी ----- सेमी

रेषाखंड NP ची लांबी ----- सेमी

2. खालील लांबीचे रेषाखंड कर्कटक व पटटीच्या साहाय्याने काढा.

(1) 5 सेमी	(1)
(2) 4.5 सेमी	(2)
(3) 3.5 सेमी	(3)
(4) 6 सेमी	(4)

3. दिलेले रेषाखंड मोजा.

(1) रेषाखंड AB ची लांबी = ----- सेमी
(2) रेषाखंड BD ची लांबी = ----- सेमी
(3) रेषाखंड EF ची लांबी = ----- सेमी
(4) रेषाखंड NT ची लांबी = ----- सेमी

4. खाली दिलेल्या लांबीचे रेषाखंड काढा.

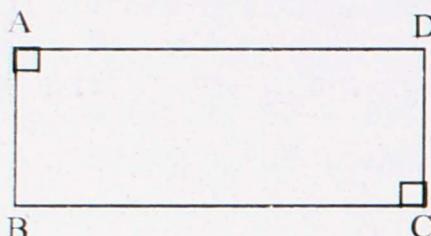
(1) 4.3 सेमी
(2) 3.9 सेमी
(3) 5.5 सेमी
(4) 4.7 सेमी

1. रिकाम्या जागा भरा.

- (1) आयताच्या समोरासमोरील बाजूंची लांबी असते.
- (2) आयताचा प्रत्येक कोन अंश मापाचा असतो.
- (3) चौरसाच्या सर्व बाजू लांबीच्या असतात.
- (4) चौरसाचा प्रत्येक कोन अंश मापाचा असतो.
- (5) चौरसाचे कर्ण लांबीचे असतात.

2.

D

- (1) आकृतीतील समोरासमोरील बाजूंची नावे लिहा.

(2) बाजू AB व बाजू BC यांची लांबी मोजून लिहा.

AB ची लांबी = ----- सेमी

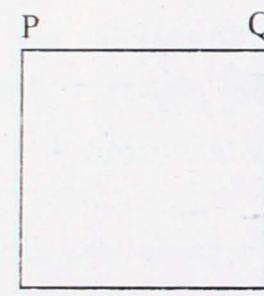
BC ची लांबी = ----- सेमी

(3) बाजू DC व बाजू AD यांची लांबी मोजून लिहा.

बाजू DC ची लांबी = ----- सेमी बाजू AD ची लांबी = ----- सेमी

(4) हा कोणत्या प्रकारचा चौकोन आहे ? -----

3. सोबतची आकृती पाहा व प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

Q

S R

- (1) सर्व बाजूंची नावे लिहा.

-----, -----, -----, -----

- (2) सर्व बाजूंची लांबी मोजा व लिहा.

बाजू PQ ची लांबी = सेमी, बाजू QR ची लांबी = सेमी,

बाजू RS ची लांबी = सेमी, बाजू SP ची लांबी = सेमी

- (3) आकृतीच्या सर्व कोनांची तीन अक्षरी नावे लिहा.

∠-----, ∠-----, ∠-----, ∠-----

(4) प्रत्येक कोनाचे मापन करा व लिहा.

$\angle P$ चे माप =°, $\angle Q$ चे माप =°, $\angle R$ चे माप =°, $\angle S$ चे माप =°,

(5) हा कोणत्या प्रकारचा चौकोन आहे ? -----

4. खालील चौकोनांचे सर्व कोन काटकोन आहेत. प्रत्येक चौकोनाच्या प्रत्येक बाजूची लांबी दिली आहे. हे चौकोन कोणत्या प्रकारचे आहेत ते लिहा.

(1) बाजू AB ची लांबी = 4.5 सेमी, बाजू CD ची लांबी = 4.5 सेमी

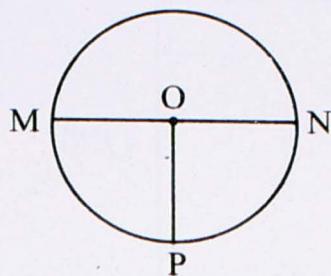
बाजू AD ची लांबी = 2.5 सेमी, बाजू BC ची लांबी = 2.5 सेमी. यावरून चौकोन ABCD हा ----- आहे.

(2) बाजू SR ची लांबी = 3 सेमी, बाजू RT ची लांबी = 3 सेमी

बाजू TQ ची लांबी = 3 सेमी, बाजू QS ची लांबी = 3 सेमी. यावरून चौकोन SRTQ हा ----- आहे.

१. सिकाऱ्या जागा भरा.

- (1) सोबतच्या वर्तुळातील व्यासाचे नाव
- (2) वर्तुळाच्या त्रिज्यांची नावे,,
- (3) व्यासाची लांबी सेमी.
- (4) त्रिज्येची लांबी सेमी.
- (5) वर्तुळाचा व्यास = त्रिज्या \times
- (6) वर्तुळाची त्रिज्या = व्यास \div

२.

- (1) 2.5 सेमी त्रिज्येचे वर्तुळ काढा. त्यामध्ये व्यास व त्रिज्या दाखवा. त्यांना नावे द्या व मोजा.

३. खालील तक्ता पूर्ण करा.

व्यास	12 सेमी	—	8 सेमी	—	7 सेमी
त्रिज्या	—	4 सेमी	—	2 सेमी	—

४. खाली दिलेल्या त्रिज्येची वर्तुळे काढा. प्रत्येक वर्तुळात एक व्यास काढा. व्यासाची लांबी लिहा.

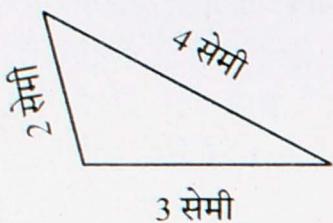
(1) 2.3 सेमी

(2) 3.4 सेमी

व्यासाची लांबी = ----- सेमी

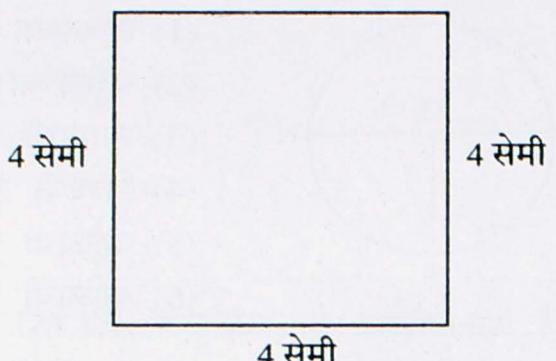
व्यासाची लांबी = ----- सेमी

1.

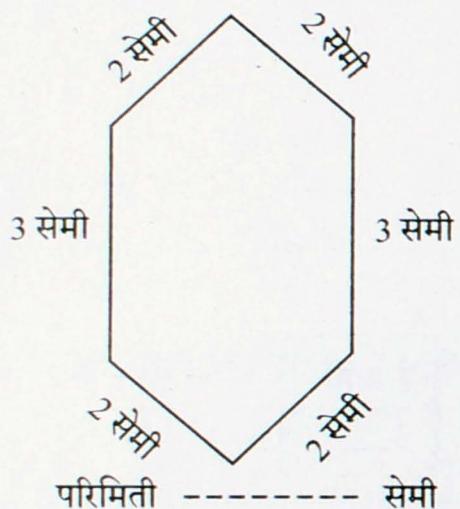
परिमिती ----- सेमी

2.

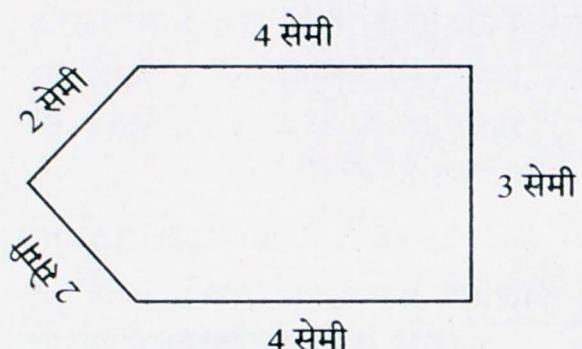
परिमिती ----- सेमी

3.

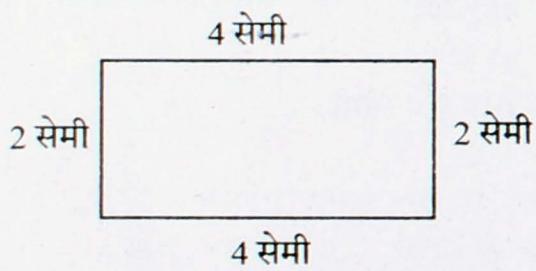
परिमिती ----- सेमी

4.

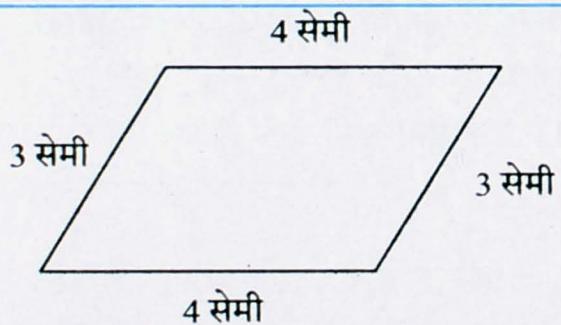
परिमिती ----- सेमी

5.

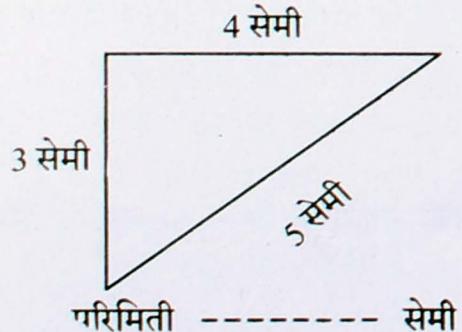
परिमिती ----- सेमी

6.

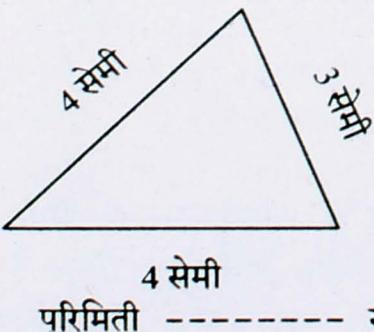
परिमिती ----- सेमी

7.

परिमिती ----- सेमी

8.

परिमिती ----- सेमी

9. 5 मीटर लांब व 3 मीटर रुंद सतरंजीच्या काठांना चारही बाजूनी गोठ लावण्यासाठी किती मीटर लांबीचा गोठ लागेल ?
10. एका आयताकृती फळ्याची लांबी 90 सेमी व रुंदी 60 सेमी आहे. फळ्याच्या सर्व बाजूना लाकडी पट्टी बसवण्यास किती सेमी पट्टी लागेल ?
11. प्रत्येक बाजू 200 मीटर असलेल्या चौरसाकृती पटांगणास किशोर दररोज 4 फेच्या मारतो, तर तो दररोज किती किलोमीटर चालतो ?
12. एका मैदानाची लांबी 60 मी व रुंदी 50 मी आहे. मैदानाभोवती तारेचे तीन पदरी कुंपण घालण्यासाठी किती मीटर लांबीची तार लागेल ?

१. सूत्रे लिहा.

(1) आयताचे क्षेत्रफल =

२. आयताची लांबी 6.5 मी व रुंदी 4 मी असल्यास त्याचे क्षेत्रफल काढा.

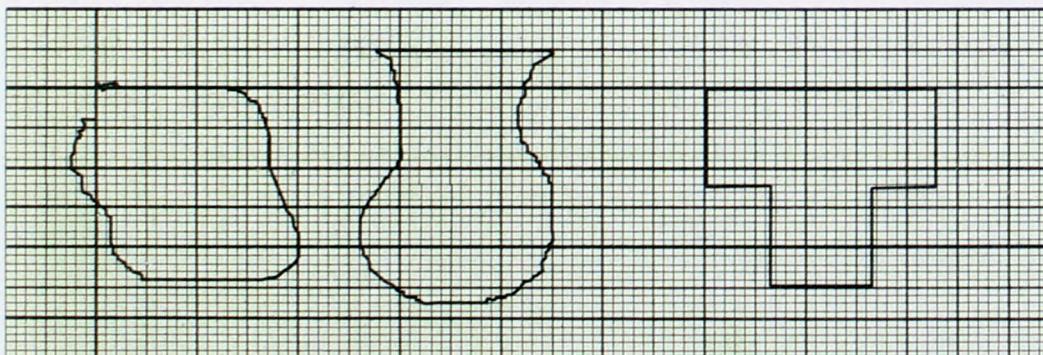
(2) चौरसाचे क्षेत्रफल =

३. चौरसाच्या प्रत्येक बाजूची लांबी 4.5 सेमी असल्यास त्याचे क्षेत्रफल किती ?

४. एका आयताकृती मैदानाची लांबी 17 मी व रुंदी 12 मी आहे. दर चौरसमीटरला 5 रु. या दराने त्यावर मुरुम घालण्याचा खर्च किती येईल ?

५. एका चौरसाकृती अंगणाची प्रत्येक बाजू 9 मी आहे. त्यावर फरशी घालण्यासाठी प्रत्येक चौरस मीटरला 21 रु. दराने किती रक्कम लागेल ?

६. खालील आकृत्यांचे क्षेत्रफल आलेख कागदाच्या मदतीने काढा. आकृत्यांखालील रिकाम्या जागा भरा. (1) (2) (3)

आकृती क्रमांक	पूर्ण चौरस	अपूर्ण चौरस	अपूर्ण चौरस $\times \frac{1}{2}$	आकृतीचे क्षेत्रफल
1.				
2.				
3.				

1. खालील सारणी पूर्ण करा.

अ.नं.	लांबी	रुंदी	आयताचे क्षेत्रफल
(1)	5 मी	8 मी	----- चौमी
(2)	3 मी	2 मी	----- चौमी
(3)	7 मी	1.5 मी	----- चौमी
(4)	9 मी	2.1 मी	----- चौमी

अ.नं.	प्रत्येक बाजू	चौरसाचे क्षेत्रफल
(5)	5 सेमी	----- चौसेमी
(6)	10 सेमी	----- चौसेमी
(7)	1.5 मी	----- चौमी
(8)	0.7 मी	----- चौमी

2. उदाहरणे सोडवा.

(1) एका आयताकृती बागेची लांबी 300 मी व रुंदी 150 मी आहे, तर त्या बागेचे क्षेत्रफल किती ?

(2) एका चौरसाकार क्रीडांगणाची बाजू 400 मीटर आहे, तर त्या क्रीडांगणाचे क्षेत्रफल किती ?

(3) एका आयताची परिमिती 64 सेमी आहे. रुंदी 4 सेमी असल्यास लांबी किती ?

(4) एका चौरसाची परिमिती 36 सेमी असल्यास त्याचे क्षेत्रफल किती ?

1. दिलेल्या सांख्यिकी माहितीचे चित्ररूप तयार करण्यासाठी चित्रसंख्या लिहा. (सूचना : दहा व्यावसायिकांसाठी एक चित्र)

व्यावसायिक	संख्या	चित्रसंख्या
डॉक्टर	30	-----
शेतकरी	70	-----
वकील	10	-----
प्राध्यापक	20	-----

2. एका वाचनालयात असणाऱ्या विविध पुस्तकांची संख्या खालीलप्रमाणे आहे. त्याचे चित्ररूप करा. (कथा ★ , कांदबरी ● , कविता ○ , चरित्र ■ , नाटक □ ही चित्रे काढा.)
(सूचना : 50 पुस्तकांसाठी एक चित्र काढा.)

प्रकार	संख्या	चित्रसंख्या	चित्रे
कथा	350	7	
कांदबरी	200	-----	
कविता	150	-----	
चरित्र	50	-----	
नाटक	100	-----	

3. गणित विषयाच्या चाचणीत एका वर्गातील 15 विद्यार्थ्यांना मिळालेले गुण दिले आहेत. गुण 20 पैकी आहेत. त्यावरून प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

20, 15, 13, 20, 19, 15, 17, 18, 12, 12, 19, 15, 20, 19, 17

(1) 20 पैकी 20 गुण किती विद्यार्थ्यांना मिळाले आहेत ? -----

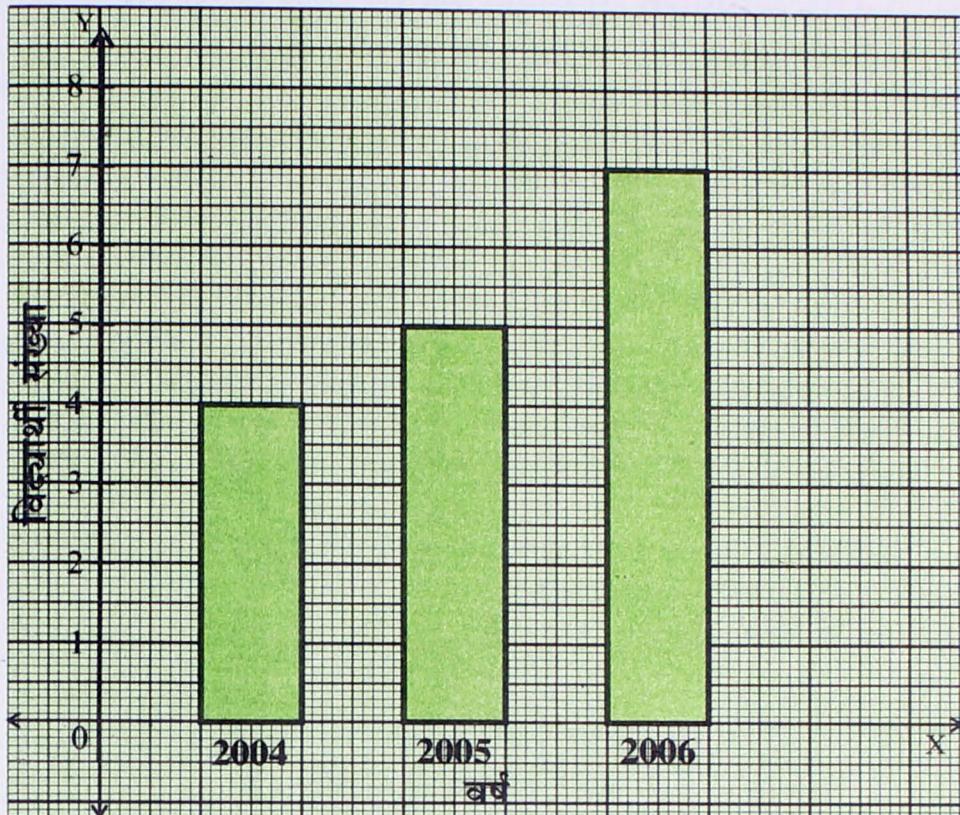
(2) 15 पेक्षा कमी गुण मिळवणाऱ्या विद्यार्थ्यांची संख्या किती ? -----

(3) 15 गुण मिळवणारे विद्यार्थी किती ? -----

(4) 12 गुण मिळवणारे विद्यार्थी किती ? -----

(5) 17 गुण मिळवणारे विद्यार्थी किती ? -----

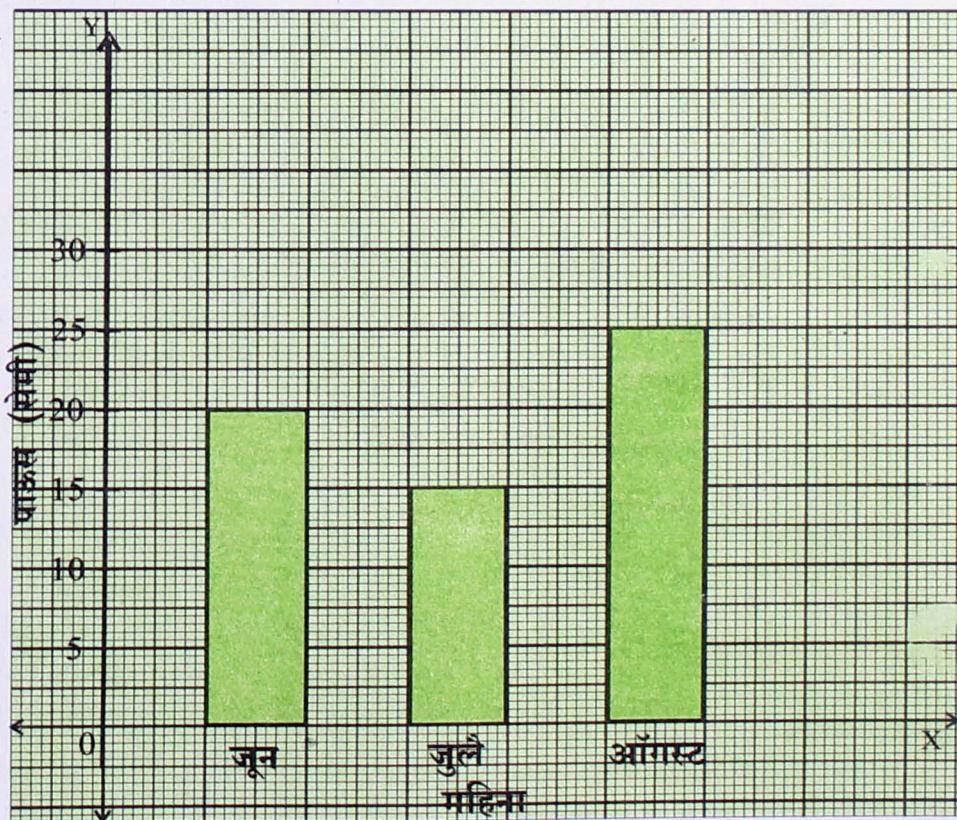
4. खालील स्तंभचित्राचे निरीक्षण करून प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

- (1) 2006 साली किती विद्यार्थ्यांना शिष्यवृत्ती मिळाली ?
- (2) सर्वात कमी शिष्यवृत्तीधारक विद्यार्थी कोणत्या वर्षी होते ?
- (3) 2005 साली किती विद्यार्थ्यांना शिष्यवृत्ती मिळाली ?
- (4) 2004 च्या तुलनेत 2006 चे शिष्यवृत्तीधारक विद्यार्थी कितीने वाढले ?

5. खालील स्तंभचित्राचे निरीक्षण करून प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

- (1) जून महिन्यात किती पाऊस पडला ?
- (2) सर्वात जास्त पाऊस कोणत्या महिन्यात झाला ?
- (3) सर्वात कमी पाऊस कोणत्या महिन्यात पडला ?

उत्तरसूची

- स्वाध्याय 1 :** 1. (1) 10 (2) 100 (3) 1,000 (4) 10,000 (5) 99 (6) 999 (7) 9,999 (8) 99,999
 2. (A) (a) (4), (b) (3), (c) (2), (d) (5), (e) (1) (B) (a) (3), (b) (6), (c) (2), (d) (1), (e) (4)
 3. (1) तीनशे आहत्तर (2) पन्नास हजार सात (3) पस्तीस हजार अदृढ्याएँशी (4) दोन हजार सहा (5) चार हजार एकोणाएँशी
 4. (1) 13,00,00,000 (2) 22,200 (3) 99,000 (4) 44,00,005 (5) 5,010 (6) 80,000 **5.** (1) दशहजार (2) हजार
 (3) एकक (4) लक्ष (5) शतक **6.** (1) 4,000 (2) 50 (3) 7 (4) 600 (5) 8,000 (6) 70,000 (7) 8,000
 (8) 40 (9) 500 (10) 20,000 **7.** (1) $400 + 3$ (2) $9,000 + 500 + 10 + 7$ (3) $40,000 + 8,000 + 600 + 3$
 (4) $40,000 + 5,000 + 1$ (5) $80,00,000 + 9,00,000 + 70,000 + 8,000$ **8.** (1) 6,034 (2) 50,507
 (3) 70,210 (4) 4,029 (5) 3,004 **9.** (1) 75,304 (2) 400 (3) 3,00,200 (4) 5,037 (5) नऊ लक्ष चालीस हजार सात

- स्वाध्याय 2 :** 1. (1) $<$ (2) $>$ (3) $<$ (4) $>$ (5) $>$ (6) $>$ (7) $>$ (8) $<$ (9) $>$ (10) $<$ **2.** (1) 1,031; 2,103;
 6,103 (2) 3,256; 4,567 ; 5,674 (3) 59,834 ; 59,847 ; 59,874 (4) 12,645 ; 12,656 ; 12,664 (5) 71,567;
 72,893 ; 74,345 **3.** (1) 57; 56; 45, 32 (2) 621; 612; 216 (3) 5,987 ; 5984 ; 5983 (4) 12,645 ; 12,564;
 12,456 (5) 74,845 ; 72,893 ; 71,567 **4.** (1) 3,456 ; 6,543 (2) 1,589 ; 9,851 (3) 2,459 ; 9,542
 (4) 2,049; 9,420 (5) 1,357 ; 7,531 (6) 2,039 ; 9,320

- स्वाध्याय 3 :** 1. (1) 15,59,134 (2) 1,33,60,113 **2.** (1) 40,41,074 (2) 14,12,979 **3.** (1) 5, 5, 1 (2) 0, 0,
 3, 4 **4.** (1) 4,87,601 (2) 7,69,774 (3) 4,92,680 (4) 68,00,006

- स्वाध्याय 4 :** 1. 14,10,878 **2.** 3,96,404 **3.** 51,43,101 **4.** 2,01,111 **5.** 68,94,959 **6.** 195 ₹.7. 1,38,000 ली
8. 7,35,39,212 ₹.

- स्वाध्याय 5 :** 1. (1) 11,412 (2) 2,36,309 (3) 33,54,272 (4) 2,01,612 (5) 9,41,709 (6) 1,69,52,672
2. 5,952 ₹. **3.** 24,650 ₹. **4.** 7,37,550 **5.** 12,40,512 **6.** (1) 2,15,93,728 (2) 45,98,530 (3) 1,25,79,125
 (4) 3,23,38,408 (5) 6,45,86,268 (6) 1,83,77,594 **7.** 15,28,176 ₹. **8.** 1,03,08,000 ₹. **9.** 1,33,58,650 ₹. **10.** 52,40,670 ₹.

- स्वाध्याय 6 :** 1. (1) 211 (2) 3,457 (3) 4,084 (4) 915 (5) 632 (6) 1,109 **2.** 547 ₹. **3.** 203 **4.** 1,025 **5.** 5,505 ₹.
6. 1,551 मी **7.** 130

- स्वाध्याय 7 :** 1. (1) 43, 46, 49 (2) 30, 25, 20 (3) 44, 31, 18 (4) 32, 37, 42 **2.** (1) 100, 35 (2) 84, 35
3. (1) 16, 14, 4 (2) 5, 27 **4.** (1) 11, 111, 1111, 11111 (2) 9, 98, 987, 9876 **5.** (1) 81, 243, 729 (2) 16, 64,
 32 (3) 16, 25, 36

- स्वाध्याय 8 :** 1. 105 ₹. **2.** 40 ₹. **3.** 115 **4.** 729 **5.** 1050 **6.** 1720 ₹.

- स्वाध्याय 9 :** 1. (1) 5 (2) 1 (3) 2 (4) संयुक्त **2.** (1) (e) (2) (d) (3) (b) (4) (a) (5) (f) **3.** (1) 44, 134, 1352,
 3456, 8, 64 (2) 37, 133, 2345, 9, 67 **4.** 2, 3, 5, 7, 11, 13, 17, 19, 23, 29, 31, 37

- स्वाध्याय 10 :** 1. (1) (b) (2) (d) (3) (a) (4) (c) (5) (f)

	चढता क्रम	उतरता क्रम
1.	(1) 500 ; 720 ; 4,000 ; 5,780 (2) 432 ; 442 ; 453 ; 465 (3) 25 ; 37 ; 52 ; 81 (4) 1,320 ; 2,410 ; 3,257 (5) 4,038 ; 4,308 ; 4,318 (6) 1,234 ; 2,431 ; 4,321	5,780 ; 4,000 ; 720 ; 500 465 ; 453 ; 442 ; 432 81 ; 52 ; 37 ; 25 3,257 ; 2,410 ; 1,320 4,318 ; 4,308 ; 4,038 4,321 ; 2,431 ; 1,234
2.	ओळीनुसार,	(1) 4, 8 (2) 5, 9, 1 (3) 4, 2, 5 (4) 0, 2, 9 4. (1) 125 (2) 615 (3) 2, 566 (4) 8, 777 5. (1) ✓, ✗, ✓, ✓ (2) ✓, ✓, ✗, ✗ (3) ✗, ✓, ✓, ✗ 6. 3500 ₹. 7. 2839
3.	खरेदी (2) विक्री (3) नफा (4) तोटा 2. (1) नफा (2) तोटा (3) तोटा (4) नफा 3. (1) 145 ₹. (2) 395 (3) 500 (4) 45 (5) 760 4. (1) 20 (2) 395 (3) 500 (4) 45 (5) 760 (6) 100 ₹. (7) 10 ₹. (8) 640 (9) 1020 (10) 520 5. 2,145 ₹. 6. 3,450 ₹.	

स्वाध्याय 12 : 1. (1) 1 (2) 1 (3) 3 (4) 3 (5) 1 (6) 2 (7) 4 (8) 180 (9) 5, 30 2. (1) 5 वाजून 30 मि. (2) 2 वाजून 40 मि. (3) 10 वाजून 55 मि. 3. (1) 12 ता. 50 से (2) 7 ता. 56 मि. 15 से. (3) 6 ता. 31 मि. 4. (1) 2 ता. 50 मि. 10 से (2) 3 ता. 24 मि. 55 से. (3) 3 ता. 59 मि. 35 से. 5. (1) 31, 30, 31, 30 (2) 31, 28 किंवा 29, 31, 30 (3) 30, 31, 31, 31 6. (1) 69 (2) 33 (3) 56 7. (1) 20 (2) 156

स्वाध्याय 13 : 1. (1) खेरेदी (2) खेरेदी (3) खेरेदी (4) विक्री (5) 365 (6) 360 (7) 1, 15 2. (1) 9 ता. 56 मि. 50 से. (2) 2 ता. 14 मि. 35 से. 3. (1) 10 ता. 20 मि. (2) 8 ता. 15 मि. (3) 2,090 रु. (4) 228 (5) 13 ता. 5 मि. (6) 4 ता. 20 मि. (7) 41 (8) 4 ता. 45 मि. 4. (1) 9 ता. 12 मि. 32 से. (2) 11 ता. 3 मि. 13 से. (3) 3 ता. 10 मि. 10 से. (4) 49 मि. 35 से. 5. (1) 37 (2) 99 (3) 78 (4) 107 6. (1) 8 वा. 10 मि. (2) 7 वा. 45 मि. (3) 9 वा. 50 मि.

स्वाध्याय 14 : 1. (1) सममूल्य (2) सममूल्य (3) $\frac{12}{18}$ (4) 8 (5) 54 2. (1) सत्य (2) सत्य (3) असत्य (4) सत्य (5) असत्य 3. (1) 12 (2) 60 (3) 2 (4) 3 (5) 5 (6) 5 (7) 9 (8) 20

स्वाध्याय 15 : 1. (1) $\frac{5}{3}$ (2) $\frac{5}{3}$ (3) $\frac{5}{7}$ (4) $\frac{5}{7}$ (5) $\frac{5}{6}$ (6) $\frac{5}{3}$ (7) $\frac{5}{3}$ (8) $\frac{5}{8}$ 2. (1) $\frac{7}{3}$ (2) $\frac{2}{3}$ (3) $\frac{7}{3}$ (4) $\frac{2}{3}$ (5) $\frac{8}{3}$ (6) $\frac{5}{3}$ (7) $\frac{2}{3}$ (8) $\frac{7}{3}$ 3. (1) $\frac{35}{20}$ (2) $\frac{4}{20}$ (3) $\frac{24}{20}$ (4) $\frac{45}{20}$ 4. (1) $\frac{7}{9}$ (2) $\frac{3}{5}$ (3) $\frac{3}{7}$ (4) $\frac{5}{8}$ (5) $\frac{5}{9}$ (6) $\frac{9}{5}$ (7) $\frac{5}{7}$ (8) $\frac{9}{7}$

स्वाध्याय 16 : 1. या प्रश्नांची अनेक उत्तरे आहेत. जसे, (1) $\frac{6}{10}, \frac{9}{15}$ (2) $\frac{14}{18}, \frac{21}{27}$ (3) $\frac{8}{14}, \frac{12}{21}$ (4) $\frac{12}{44}, \frac{18}{66}$ (5) $\frac{4}{26}, \frac{6}{39}$ (6) $\frac{25}{85}, \frac{15}{51}$ (7) $\frac{16}{32}, \frac{1}{2}$ (8) $\frac{4}{40}, \frac{1}{10}$ 2. (1) $\frac{15}{20}, \frac{12}{20}$ (2) $\frac{12}{18}, \frac{10}{18}$ (3) $\frac{21}{12}, \frac{18}{12}$ (4) $\frac{6}{15}, \frac{20}{15}$ 3. या प्रश्नांची अनेक उत्तरे आहेत. जसे, (1) $\frac{4}{8}, \frac{2}{8}$ (2) $\frac{18}{30}, \frac{2}{30}$ (3) $\frac{14}{42}, \frac{10}{42}$ (4) $\frac{1}{12}, \frac{4}{12}$ (5) $\frac{5}{18}, \frac{4}{18}$ (6) $\frac{15}{20}, \frac{15}{20}$ (7) $\frac{9}{21}, \frac{7}{21}$ (8) $\frac{63}{99}, \frac{55}{99}$ (9) $\frac{16}{26}, \frac{5}{26}$

स्वाध्याय 17 : 1. (1) मोठा (2) लहान 2. (1) < (2) > (3) < (4) < (5) < (6) < (7) < (8) < (9) > (10) > (11) > (12) < 3. (1) > (2) > (3) < (4) > (5) > (6) > (7) < (8) > (9) < 4. (1) < (2) < (3) < (4) > (5) > (6) <

स्वाध्याय 18 : 1. (1) $\frac{7}{3}$ (2) $\frac{13}{2}$ (3) $\frac{9}{5}$ (4) $\frac{12}{7}$ (5) $\frac{8}{12}$ (6) $\frac{6}{9}$ 2. (1) $\frac{6}{2}$ (2) $\frac{3}{3}$ (3) $\frac{6}{4}$ (4) $\frac{9}{7}$ (5) $\frac{3}{5}$ (6) $\frac{5}{11}$ 3. (1) $\frac{26}{10}$ (2) $\frac{19}{4}$ (3) $\frac{43}{33}$ (4) $\frac{5}{6}$ (5) $\frac{34}{6}$ (6) $\frac{59}{63}$ 4. (1) $\frac{10}{6}$ (2) $\frac{18}{20}$ (3) $\frac{16}{12}$

स्वाध्याय 19 : 1. (1) $\frac{7}{3}$ (2) $\frac{13}{4}$ (3) $\frac{37}{5}$ (4) $\frac{17}{3}$ (5) $\frac{21}{5}$ (6) $\frac{29}{3}$ 2. (1) $5\frac{7}{12}$ (2) $5\frac{5}{6}$ (3) $5\frac{1}{6}$ 3. (1) $\frac{17}{21}$ (2) $4\frac{1}{6}$ (3) $\frac{3}{10}$

स्वाध्याय 20 : 2. (1) 6 (2) 60 3. (1) गुणाकार व्यस्त (2) 8 (3) 6 (4) $\frac{1}{6}$ (5) 5 4. (1) (c) (2) (a) (3) (b) 5. (1) $\frac{5}{2}$ (2) $\frac{8}{1}$ (3) $\frac{2}{3}$ (4) $\frac{1}{7}$ (5) $\frac{7}{10}$ (6) $\frac{2}{7}$ 6. (1) $\frac{44}{5}$ (2) $\frac{28}{2}$ (3) $\frac{20}{5}$ (4) $\frac{55}{2}$ (5) $\frac{18}{8}$ (6) $\frac{45}{2}$ (7) $\frac{25}{3}$ (8) $\frac{26}{4}$ (9) $\frac{44}{5}$ 7. (1) 6 (2) 5 (3) 4 (4) 8 (5) 15 (6) 12 (7) 25 (8) 30 (9) 8 8. (1) $\frac{2}{11}$ (2) $\frac{19}{3}$ (3) $\frac{9}{8}$ (4) $\frac{3}{1}$ (5) $\frac{5}{3}$ (6) $\frac{17}{1}$ (7) $\frac{1}{4}$ (8) $\frac{25}{13}$ (9) $\frac{12}{1}$ (10) 1

स्वाध्याय 21 : 1. (1) $\frac{15}{8}$ (2) $\frac{7}{12}$ (3) $\frac{11}{5}$ (4) $\frac{4}{7}$ (5) $\frac{5}{3}$ (6) $\frac{16}{5}$ (7) $\frac{1}{10}$ (8) $\frac{21}{10}$ (9) $\frac{5}{12}$ 2. (1) 5 (2) 2

(3) 4 (4) 8 (5) 2 (6) 6 3. (1) 1 (2) 5 (3) $\frac{18}{7}$ (4) 72 (5) 160 (6) 245

स्वाध्याय 22 : 1. (1) $\frac{1}{7}$ (2) $\frac{1}{3}$ (3) 3 (4) $\frac{2}{11}$ (5) $\frac{2}{3}$ (6) $\frac{5}{7}$ 2. (1) $5 \times \frac{3}{1}$ (2) $7 \times \frac{2}{1}$ (3) $11 \times \frac{4}{1}$

(4) $2 \times \frac{3}{5}$ (5) $10 \times \frac{2}{3}$ (6) $7 \times \frac{5}{12}$ 3. (1) 50 (2) 27 (3) 14 (4) 12 (5) 40 (6) 34 (7) 35 (8) 30 (9) 30

4. (1) 30 (2) 12 (3) 12 (4) $\frac{432}{11}$ (5) 52 (6) 80 5. (1) $\frac{2}{7}$ (2) $\frac{5}{12}$ (3) $\frac{11}{35}$ (4) $\frac{2}{15}$ (5) $\frac{7}{12}$ (6) $\frac{3}{2}$ (7) $\frac{6}{5}$

(8) $\frac{7}{2}$ (9) $\frac{9}{7}$ 6. (1) $\frac{1}{2} \times \frac{3}{1}$ (2) $\frac{2}{3} \times \frac{5}{1}$ (3) $\frac{5}{3} \times \frac{2}{7}$ (4) $\frac{9}{4} \times \frac{2}{3}$ (5) $\frac{10}{3} \times \frac{5}{4}$ (6) $\frac{8}{7} \times \frac{5}{3}$

7. (1) $\frac{3}{2}$ (2) $\frac{1}{5}$ (3) 1 (4) $\frac{1}{6}$ (5) $\frac{1}{5}$ (6) $\frac{1}{5}$

स्वाध्याय 23 : 4. (1) $\frac{1}{3}$ (2) $\frac{3}{35}$ (3) $\frac{35}{16}$ (4) $\frac{1}{3}$ (5) $\frac{7}{6}$ (6) $\frac{55}{3}$ (7) $\frac{54}{35}$ (8) $\frac{13}{15}$ (9) $\frac{4}{9}$ (10) $\frac{4}{7}$ (11) $\frac{4}{5}$ (12) $\frac{5}{4}$

स्वाध्याय 24 : 1. (1) $\frac{3}{7}$ (2) $\frac{7}{9}$ (3) $\frac{3}{10}$ (4) $\frac{1}{8}$ (5) $\frac{1}{2}$ (6) 10 2. (1) सत्य (2) सत्य (3) असत्य (4) सत्य (5) असत्य

(6) सत्य 3. (1) > (2) > (3) > 4. (1) $\frac{12}{40}$ (2) $\frac{12}{10}$ (3) $\frac{12}{42}$ 5. (1) 9 (2) 35 (3) 21 6. (1) 10 (2) 18 (3) 25

(4) $\frac{1}{6}$ (5) $\frac{8}{7}$ (6) $\frac{125}{768}$ 7. (1) 9 (2) 3 (3) 18 8. (1) $6 \frac{1}{6}$ (2) $4 \frac{3}{4}$ (3) $7 \frac{5}{6}$ 9. (1) $\frac{9}{14}$ (2) $2 \frac{1}{6}$ (3) $\frac{17}{28}$

10. (1) $\frac{7}{5} > \frac{4}{7}$ (2) $\frac{6}{7} < \frac{5}{2}$ (3) $\frac{11}{3} > \frac{7}{2}$ 11. (1) 4 (2) 4 (3) 15 (4) 3 (5) 18 (6) 40 12. (1) $\frac{2}{3}, \frac{18}{27}$;

$\frac{7}{9}, \frac{14}{18}$; $\frac{5}{7}, \frac{10}{14}$; $\frac{3}{4}, \frac{9}{12}$; $\frac{15}{33}, \frac{5}{11}$; $\frac{15}{80}, \frac{3}{16}$; $\frac{7}{8}, \frac{21}{24}$ 13. (1) $\frac{7}{9}$ (2) $\frac{2}{3}$ (3) $\frac{39}{17}$ (4) $\frac{3}{7}$ (5) $\frac{7}{52}$

14. (1) 5 (2) 10 (3) 6 (4) 16 15. (1) $\frac{12}{16}$ (2) $\frac{12}{14}$ (3) $\frac{12}{7}$ (4) $\frac{12}{3}$ 16. (1) $\frac{2}{5}$ (2) $\frac{7}{5}$ (3) $\frac{2}{5}$ (4) $\frac{3}{5}$

स्वाध्याय 25 : 1. (1) बिंदूचा (2) रेख AB (3) छेदत नाहीत (4) बाणाची 2. (1) (c), (2) (d), (3) (f), (4) (b), (5) (a)

स्वाध्याय 26 : 1. (1) $\angle KNP$ किंवा $\angle PNK$ (2) $\angle RSQ$ किंवा $\angle QSR$ 2. (1) $\angle MPS, \angle SPR, \angle RPN, \angle NPM$ (2) $\angle CJD, \angle DOB, \angle BOC$ 3. (1) $m\angle SPL = 60^\circ$ (2) $m\angle NMT = 115^\circ$ (3) $m\angle QEG = 80^\circ$ (4) $m\angle ABC = 90^\circ$ (5) $m\angle PQR = 65^\circ$ (6) $m\angle XYZ = 105^\circ$ 4. (1) काटकोन (2) लघुकोन (3) विशालकोन (4) काटकोन 6. (1) 40° , लघुकोन (2) 115° , विशालकोन (3) 90° , काटकोन (4) 40° , लघुकोन 7. (1) काटकोन (2) विशालकोन (3) लघुकोन

स्वाध्याय 27 : 1. $\angle NMP, \angle PMT, \angle TMQ, \angle QMN$ 2. (1) तीन (2) तीन (3) तीन 3. (1) A, B, C (2) बाजू AB, बाजू BC, बाजू CA (3) $\angle A, \angle B, \angle C$ 4. (A) $\angle QPR, \angle RPS, \angle QPS$ (B) अनेक कोन जसे, $\angle AMB, \angle AMC, \angle MND$ (C) अनेक कोन जसे, $\angle LOR, \angle ROQ, \angle QOP$

स्वाध्याय 28 : 1. (1) किरण BA (2) रेषा CD (3) किरण MN (4) रेषाखंड ST 3. (1) $\angle P N Q$, $\angle Q N R$, $\angle P N R$ (2) बिंदू N (3) किरण NQ 5. (1) $\angle A P T$ (2) $\angle S N L$ (3) $\angle E F G$ 6. (1) कर्मी (2) जास्त (3) 90 (4) 90 (5) दोन 7. (1) $\angle A$, $\angle B$, $\angle C$ (2) $\angle X$, $\angle Y$, $\angle Z$ (3) $\angle M$, $\angle P$, $\angle N$ (4) $\angle R$, $\angle T$, $\angle P$ 8. (1) AB, BC, CA (2) NK, KP, PN (3) XY, YZ, ZX 9. (1) N, P, K (2) E, F, G (3) H, M, Q 10. (1) चौकोन LMNO (2) $\angle L$ व $\angle N$, $\angle M$ व $\angle O$ (3) $\angle M$ व $\angle N$, $\angle N$ व $\angle O$, $\angle O$ व $\angle L$, $\angle L$ व $\angle M$ 11. (1) बाजू PQ, बाजू QR व बाजू RP; $\angle P$, $\angle Q$ व $\angle R$; P, Q, R (2) बाजू LM, बाजू MN व बाजू NL ; $\angle L$, $\angle M$ व $\angle N$; L, M, N 13. (1) 40° (2) 90° (3) 110°

स्वाध्याय 29 : 1. I, IV, IX, V, VII, VIII, VI, II, X 2. XII, XV, XX, XVII, XIII, XXII, XXV 3. 10, 17, 22, 16, 13, 11, 4, 19, 8, 21 4. VII, 24, XV, XIX, अद्घटावीस 5. (1) (e) (2) (d) (3) (a) (4) (c) (5) f 6. (1) (c), (2) (e), (3) (a), (4) (b), (5) (d) 7. L, C, D, M 8. (1) X + V = XV (2) VII + VIII = XV (3) IX + VI = XV (4) IV + XI = XV

स्वाध्याय 30 : 1. $\frac{45}{10}$, $\frac{61}{100}$, $\frac{639}{1000}$, $\frac{550}{100}$, $\frac{380}{10}$ 2. (2) 3 दशक, 7 एकक, 9 दशांश ; $\frac{379}{10} = 37 \frac{9}{10} = 37 + \frac{9}{10}$ (3) 2 शतक, 4 दशक, 5 एकक, 7 दशांश; $\frac{2457}{10} = 245 \frac{7}{10} = 245 + \frac{7}{10}$ (4) 1 शतक, 0 दशक, 2 एकक, 8 दशांश; $\frac{1028}{10} = 102 \frac{8}{10} = 102 + \frac{8}{10}$ 3. (1) 45.87; 4 दशक, 5 एकक, 8 दशांश 7 शतांश (2) 16.278; 1 दशक, 6 एकक, 2 दशांश, 7 शतांश, 8 सहस्रांश 4. (1) 0.67 (2) 0.493 (3) 52.40 (4) 4.026

स्वाध्याय 31 : 1. (1) पाच पूर्णांक तेवीस शतांश किंवा पाच दशांशचिन्ह दोन तीन (2) सदतीस पूर्णांक चोवीस सहस्रांश किंवा सदतीस दशांशचिन्ह शून्य दोन चारं (3) पाचशे सात पूर्णांक चारशे सहस्रांश किंवा पाचशे सात दशांशचिन्ह चार शून्य सहा (4) तीनशे पंचेचालीस पूर्णांक नऊ सहस्रांश किंवा तीनशे पंचेचालीस दशांशचिन्ह शून्य शून्य नऊ 2. (1) 55.72 (2) 715.056 (3) 265.016 (4) 5.379 3. (1) $\frac{4}{10}$, $\frac{7}{100}$, $\frac{5}{1000}$ (2) $\frac{8}{1000}$, $\frac{2}{100}$, 0 (3) 0, $\frac{7}{1000}$, $\frac{2}{100}$ (4) 0, $\frac{6}{1000}$, $\frac{7}{10}$ (5) $\frac{3}{1000}$, $\frac{5}{100}$, 0 4. (1) $\frac{3}{10}$ (2) $\frac{5}{100}$ (3) $\frac{2}{1000}$ (4) 0 (5) $\frac{9}{10}$ (6) 0 (7) $\frac{1}{1000}$ (8) $\frac{2}{100}$ (9) $\frac{1}{100}$ (10) $\frac{6}{10}$

स्वाध्याय 32 : 1. (2) $\frac{7}{100}$, 7, 100 (3) $\frac{700}{1000}$, 700, 1000 (4) $\frac{48}{100}$, 48, 100 (5) $\frac{201}{1000}$, 201, 1000 (6) $\frac{6}{1000}$, 6, 1000 2. (1) 0.50, 0.500 (2) 0.90, 0.900 (3) 1.70, 1.700 (4) 9.20, 9.200 (5) 15.60, 15.600 (6) 3.50, 3.500 (7) 7.40, 7.400 (8) 12.10, 12.100 3. (1) 0.4, 0.40 (2) 12.5, 12.50 (3) 415.8, 415.80 (4) 17.6, 17.60 (5) 235.9, 235.90 (6) 1.2, 1.20 4. (1) 2.7, 2.700 (2) 7.06, 7.060 (3) 7.15, 7.150 (4) 9.1, 9.100

स्वाध्याय 33 : 1. (1) 7.7 (2) 19.41 (3) 225.13 (4) 37.226 (5) 19.931 (6) 287.008 2. (1) 6.3 (2) 7.5 (3) 3.968 (4) 19.548 (5) 10.30 (6) 9.889 3. (1) 4.744 (2) 20.325 (3) 55.429 (4) 9.69 (5) 70.30 (6) 10.91

स्वाध्याय 34 : 1. (1) 13.5 (2) 13.044 (3) 43.38 (4) 0.2 (5) 18.27 (6) 32.02 2. (1) 254.1 (2) 0.4 (3) 113.607 (4) 45.18 (5) 93.618 (6) 62.44 (7) 136.4 (8) 754.2 (9) 661.014 (10) 553.904

स्वाध्याय 35 : 1. (1) 122.8 (2) 48 (3) 39,082 (4) 8100.5 (5) 4387.2 (6) 70,050 2. (1) 3.92 (2) 15.088 (3) 1.701 (4) 0.184 (5) 1.2528 (6) 21.768 (7) 72.884 (8) 80.85 (9) 164.605 (10) 620.54 (11) 160.689 (12) 445.224

स्वाध्याय 36 : 1. (1) 193.65 (2) 0.5568 (3) 19.328 2. (1) 12 (2) 10 (3) 9 (4) 14 (5) 16 3. (1) 485.76 (2) 0.032 (3) 50.05 (4) 789.3 4. (1) 4.368 (2) 0.13035 (3) 519.3363 (4) 32.0264 5. (1) 37.059 (2) 316.68 (3) 69.509 (4) 212.006 6. (1) $\frac{27}{100}$ (2) $\frac{8}{1000}$ (3) $\frac{1268}{100}$ (4) $\frac{505}{100}$ 7. (1) 524.308 (2) 3.729 (3) 19.982 (4) 457.87 (5) 7.637 (6) 592.64 (7) 4.081 (8) 2132.55 (9) 77.949 (10) 505.837 8. (1) XVIII (2) XXIV (3) XVII (4) XI (5) VII 9. $\frac{12}{10}$, $\frac{19}{100}$, $\frac{35}{1000}$, $\frac{99}{10}$, $\frac{110}{100}$, $\frac{1200}{1000}$ 10. (1) $\frac{6}{10}$ (2) 0 (3) $\frac{8}{100}$ (4) $\frac{1}{10}$ (5) $\frac{7}{100}$

स्वाध्याय 21 : 1. (1) $\frac{15}{8}$ (2) $\frac{7}{12}$ (3) $\frac{11}{5}$ (4) $\frac{4}{7}$ (5) $\frac{5}{3}$ (6) $\frac{16}{5}$ (7) $\frac{1}{10}$ (8) $\frac{21}{10}$ (9) $\frac{5}{12}$ 2. (1) 5 (2) 2

(3) 4 (4) 8 (5) 2 (6) 6 3. (1) 1 (2) 5 (3) $\frac{18}{7}$ (4) 72 (5) 160 (6) 245

स्वाध्याय 22 : 1. (1) $\frac{1}{7}$ (2) $\frac{1}{3}$ (3) 3 (4) $\frac{2}{11}$ (5) $\frac{2}{3}$ (6) $\frac{5}{7}$ 2. (1) $5 \times \frac{3}{1}$ (2) $7 \times \frac{2}{1}$ (3) $11 \times \frac{4}{1}$

(4) $2 \times \frac{3}{5}$ (5) $10 \times \frac{2}{3}$ (6) $7 \times \frac{5}{12}$ 3. (1) 50 (2) 27 (3) 14 (4) 12 (5) 40 (6) 34 (7) 35 (8) 30 (9) 30

4. (1) 30 (2) 12 (3) 12 (4) $\frac{432}{11}$ (5) 52 (6) 80 5. (1) $\frac{2}{7}$ (2) $\frac{5}{12}$ (3) $\frac{11}{35}$ (4) $\frac{2}{15}$ (5) $\frac{7}{12}$ (6) $\frac{3}{2}$ (7) $\frac{6}{5}$

(8) $\frac{7}{2}$ (9) $\frac{9}{7}$ 6. (1) $\frac{1}{2} \times \frac{3}{1}$ (2) $\frac{2}{3} \times \frac{5}{1}$ (3) $\frac{5}{3} \times \frac{2}{7}$ (4) $\frac{9}{4} \times \frac{2}{3}$ (5) $\frac{10}{3} \times \frac{5}{4}$ (6) $\frac{8}{7} \times \frac{5}{3}$

7. (1) $\frac{3}{2}$ (2) $\frac{1}{5}$ (3) 1 (4) $\frac{1}{6}$ (5) $\frac{1}{5}$ (6) $\frac{1}{5}$

स्वाध्याय 23 : 4. (1) $\frac{1}{3}$ (2) $\frac{3}{35}$ (3) $\frac{35}{16}$ (4) $\frac{1}{3}$ (5) $\frac{7}{6}$ (6) $\frac{55}{3}$ (7) $\frac{54}{35}$ (8) $\frac{13}{15}$ (9) $\frac{4}{9}$ (10) $\frac{4}{7}$ (11) $\frac{4}{5}$ (12) $\frac{5}{4}$

स्वाध्याय 24 : 1. (1) $\frac{3}{7}$ (2) $\frac{7}{9}$ (3) $\frac{3}{10}$ (4) $\frac{1}{8}$ (5) $\frac{1}{2}$ (6) 10 2. (1) सत्य (2) सत्य (3) असत्य (4) सत्य (5) असत्य

(6) सत्य 3. (1) > (2) > (3) > 4. (1) $\frac{12}{40}$ (2) $\frac{12}{10}$ (3) $\frac{12}{42}$ 5. (1) 9 (2) 35 (3) 21 6. (1) 10 (2) 18 (3) 25

(4) $\frac{1}{6}$ (5) $\frac{8}{7}$ (6) $\frac{125}{768}$ 7. (1) 9 (2) 3 (3) 18 8. (1) $6 \frac{1}{6}$ (2) $4 \frac{3}{4}$ (3) $7 \frac{5}{6}$ 9. (1) $\frac{9}{14}$ (2) $2 \frac{1}{6}$ (3) $\frac{17}{28}$

10. (1) $\frac{7}{5} > \frac{4}{7}$ (2) $\frac{6}{7} < \frac{5}{2}$ (3) $\frac{11}{3} > \frac{7}{2}$ 11. (1) 4 (2) 4 (3) 15 (4) 3 (5) 18 (6) 40 12. (1) $\frac{2}{3}, \frac{18}{27}$;

$\frac{7}{9}, \frac{14}{18}$; $\frac{5}{7}, \frac{10}{14}$; $\frac{3}{4}, \frac{9}{12}$; $\frac{15}{33}, \frac{5}{11}$; $\frac{15}{80}, \frac{3}{16}$; $\frac{7}{8}, \frac{21}{24}$ 13. (1) $\frac{7}{9}$ (2) $\frac{2}{3}$ (3) $\frac{39}{17}$ (4) $\frac{3}{7}$ (5) $\frac{7}{52}$

14. (1) 5 (2) 10 (3) 6 (4) 16 15. (1) $\frac{12}{16}$ (2) $\frac{12}{14}$ (3) $\frac{12}{7}$ (4) $\frac{12}{3}$ 16. (1) $\frac{2}{5}$ (2) $\frac{7}{5}$ (3) $\frac{2}{5}$ (4) $\frac{3}{5}$

स्वाध्याय 25 : 1. (1) बिंदूचा (2) रेख AB (3) छेदत नाहीत (4) बाणाची 2. (1) (c), (2) (d), (3) (f), (4) (b), (5) (a)

स्वाध्याय 26 : 1. (1) $\angle KNP$ किंवा $\angle PNK$ (2) $\angle RSQ$ किंवा $\angle QSR$ 2. (1) $\angle MPS, \angle SPR, \angle RPN, \angle NPM$ (2) $\angle CJD, \angle DOB, \angle BOC$ 3. (1) $m\angle SPL = 60^\circ$ (2) $m\angle NMT = 115^\circ$ (3) $m\angle QEG = 80^\circ$ (4) $m\angle ABC = 90^\circ$ (5) $m\angle PQR = 65^\circ$ (6) $m\angle XYZ = 105^\circ$ 4. (1) काटकोन (2) लघुकोन (3) विशालकोन (4) काटकोन 6. (1) 40° , लघुकोन (2) 115° , विशालकोन (3) 90° , काटकोन (4) 40° , लघुकोन 7. (1) काटकोन (2) विशालकोन (3) लघुकोन

स्वाध्याय 27 : 1. $\angle NMP, \angle PMT, \angle TMQ, \angle QMN$ 2. (1) तीन (2) तीन (3) तीन 3. (1) A, B, C (2) बाजू AB, बाजू BC, बाजू CA (3) $\angle A, \angle B, \angle C$ 4. (A) $\angle QPR, \angle RPS, \angle QPS$ (B) अनेक कोन जसे, $\angle AMB, \angle AMC, \angle MND$ (C) अनेक कोन जसे, $\angle LOR, \angle ROQ, \angle QOP$

स्वाध्याय 28 : 1. (1) किरण BA (2) रेषा CD (3) किरण MN (4) रेषाखंड ST 3. (1) $\angle P N Q$, $\angle Q N R$, $\angle P N R$
 (2) बिंदू N (3) किरण NQ 5. (1) $\angle A P T$ (2) $\angle S N L$ (3) $\angle E F G$ 6. (1) कर्मी (2) जास्त (3) 90 (4) 90 (5) दोन
 7. (1) $\angle A$, $\angle B$, $\angle C$ (2) $\angle X$, $\angle Y$, $\angle Z$ (3) $\angle M$, $\angle P$, $\angle N$ (4) $\angle R$, $\angle T$, $\angle P$ 8. (1) AB, BC, CA (2) NK, KP,
 PN (3) XY, YZ, ZX 9. (1) N, P, K (2) E, F, G (3) H, M, Q 10. (1) चौकोन LMNO (2) $\angle L$ व $\angle N$, $\angle M$ व
 $\angle O$ (3) $\angle M$ व $\angle N$, $\angle N$ व $\angle O$, $\angle O$ व $\angle L$, $\angle L$ व $\angle M$ 11. (1) बाजू PQ, बाजू QR व बाजू RP; $\angle P$, $\angle Q$ व $\angle R$;
 P, Q, R (2) बाजू LM, बाजू MN व बाजू NL ; $\angle L$, $\angle M$ व $\angle N$; L, M, N 13. (1) 40° (2) 90° (3) 110°

स्वाध्याय 29 : 1. I, IV, IX, V, VII, VIII, VI, II, X 2. XII, XV, XX, XVII, XIII, XXII, XXV 3. 10, 17, 22,
 16, 13, 11, 4, 19, 8, 21 4. VII, 24, XV, XIX, अद्घावीस 5. (1) (e) (2) (d) (3) (a) (4) (c) (5) f 6. (1) (c),
 (2) (e), (3) (a), (4) (b), (5) (d) 7. L, C, D, M 8. (1) X + V = XV (2) VII + VIII = XV (3) IX + VI = XV
 (4) IV + XI = XV

स्वाध्याय 30 : 1. $\frac{45}{10}$, $\frac{61}{100}$, $\frac{639}{1000}$, $\frac{550}{100}$, $\frac{380}{10}$ 2. (2) 3 दशक, 7 एकक, 9 दशांश ; $\frac{379}{10} = 37 \frac{9}{10} = 37 + \frac{9}{10}$
 (3) 2 शतक, 4 दशक, 5 एकक, 7 दशांश; $\frac{2457}{10} = 245 \frac{7}{10} = 245 + \frac{7}{10}$ (4) 1 शतक, 0 दशक, 2 एकक, 8 दशांश;
 $\frac{1028}{10} = 102 \frac{8}{10} = 102 + \frac{8}{10}$ 3. (1) 45.87; 4 दशक, 5 एकक, 8 दशांश 7 शतांश (2) 16.278; 1 दशक, 6 एकक,
 2 दशांश, 7 शतांश, 8 सहस्रांश 4. (1) 0.67 (2) 0.493 (3) 52.40 (4) 4.026

स्वाध्याय 31 : 1. (1) पाच पूर्णांक तेवीस शतांश किंवा पाच दशांशचिन्ह दोन तीन (2) सदतीस पूर्णांक चोवीस सहस्रांश किंवा सदतीस
 दशांशचिन्ह शून्य दोन चारं (3) पाचशे सात पूर्णांक चारशे सहस्रांश किंवा पाचशे सात दशांशचिन्ह चार शून्य सहा (4) तीनशे
 पंचेचाळीस पूर्णांक नऊ सहस्रांश किंवा तीनशे पंचेचाळीस दशांशचिन्ह शून्य शून्य नऊ 2. (1) 55.72 (2) 715.056 (3) 265.016
 (4) 5.379 3. (1) $\frac{4}{10}$, $\frac{7}{100}$, $\frac{5}{1000}$ (2) $\frac{8}{1000}$, $\frac{2}{100}$, 0 (3) 0, $\frac{7}{1000}$, $\frac{2}{100}$ (4) 0, $\frac{6}{1000}$, $\frac{7}{10}$ (5) $\frac{3}{1000}$, $\frac{5}{100}$, 0

4. (1) $\frac{3}{10}$ (2) $\frac{5}{100}$ (3) $\frac{2}{1000}$ (4) 0 (5) $\frac{9}{10}$ (6) 0 (7) $\frac{1}{1000}$ (8) $\frac{2}{100}$ (9) $\frac{1}{100}$ (10) $\frac{6}{10}$

स्वाध्याय 32 : 1. (2) $\frac{7}{100}$, 7, 100 (3) $\frac{700}{1000}$, 700, 1000 (4) $\frac{48}{100}$, 48, 100 (5) $\frac{201}{1000}$, 201, 1000 (6) $\frac{6}{1000}$,
 6, 1000 2. (1) 0.50, 0.500 (2) 0.90, 0.900 (3) 1.70, 1.700 (4) 9.20, 9.200 (5) 15.60, 15.600 (6) 3.50, 3.500
 (7) 7.40, 7.400 (8) 12.10, 12.100 3. (1) 0.4, 0.40 (2) 12.5, 12.50 (3) 415.8, 415.80 (4) 17.6, 17.60 (5) 235.9,
 235.90 (6) 1.2, 1.20 4. (1) 2.7, 2.700 (2) 7.06, 7.060 (3) 7.15, 7.150 (4) 9.1, 9.100

स्वाध्याय 33 : 1. (1) 7.7 (2) 19.41 (3) 225.13 (4) 37.226 (5) 19.931 (6) 287.008 2. (1) 6.3 (2) 7.5 (3) 3.968
 (4) 19.548 (5) 10.30 (6) 9.889 3. (1) 4.744 (2) 20.325 (3) 55.429 (4) 9.69 (5) 70.30 (6) 10.91

स्वाध्याय 34 : 1. (1) 13.5 (2) 13.044 (3) 43.38 (4) 0.2 (5) 18.27 (6) 32.02 2. (1) 254.1 (2) 0.4 (3) 113.607
 (4) 45.18 (5) 93.618 (6) 62.44 (7) 136.4 (8) 754.2 (9) 661.014 (10) 553.904

स्वाध्याय 35 : 1. (1) 122.8 (2) 48 (3) 39,082 (4) 8100.5 (5) 4387.2 (6) 70,050 2. (1) 3.92 (2) 15.088
 (3) 1.701 (4) 0.184 (5) 1.2528 (6) 21.768 (7) 72.884 (8) 80.85 (9) 164.605 (10) 620.54 (11) 160.689
 (12) 445.224

स्वाध्याय 36 : 1. (1) 193.65 (2) 0.5568 (3) 19.328 2. (1) 12 (2) 10 (3) 9 (4) 14 (5) 16 3. (1) 485.76
 (2) 0.032 (3) 50.05 (4) 789.3 4. (1) 4.368 (2) 0.13035 (3) 519.3363 (4) 32.0264 5. (1) 37.059 (2) 316.68

(3) 69.509 (4) 212.006 6. (1) $\frac{27}{100}$ (2) $\frac{8}{1000}$ (3) $\frac{1268}{100}$ (4) $\frac{505}{100}$ 7. (1) 524.308 (2) 3.729 (3) 19.982
 (4) 457.87 (5) 7.637 (6) 592.64 (7) 4.081 (8) 2132.55 (9) 77.949 (10) 505.837 8. (1) XVIII (2) XXIV
 (3) XVII (4) XI (5) VII 9. $\frac{12}{10}$, $\frac{19}{100}$, $\frac{35}{1000}$, $\frac{99}{10}$, $\frac{110}{100}$, $\frac{1200}{1000}$ 10. (1) $\frac{6}{10}$ (2) 0 (3) $\frac{8}{100}$ (4) $\frac{1}{10}$ (5) $\frac{7}{100}$

(6) $\frac{2}{10}$ (7) $\frac{1}{100}$ (8) $\frac{4}{100}$ **11.** (1) 503.2 (2) 0.78 (3) 30,020 (4) 6,521 (5) 68,030 (6) 40.4 **12.** (1) $\frac{625}{1000}$

(2) $\frac{150}{1000}$ (3) $\frac{330}{1000}$ (4) $\frac{45}{100}$ **13.** (1) 6.8, 6.80 (2) 269.5, 269.50 (3) 89.9, 89.90 (4) 3.2, 3.20 **14.** (1) बारा पूर्णक तीन शतांश (2) एकशे एकावन्न पूर्णक सातशे बेचालीस सहस्रांश (3) एक्याएँशी दशांशचिन्ह शून्य आठ दोन (4) एकोणीस दशांशचिन्ह शून्य शून्य सात (5) एकाहत्तर पूर्णक पाच सहस्रांश (6) नऊ पूर्णक दोनशे तीन सहस्रांश (7) बारा दशांशचिन्ह शून्य तीन चार (8) पाच दशांशचिन्ह शून्य शून्य एक **15.** (1) 0.3 (2) 40.5 (3) 2.37 (4) 6.239 **16.** (1) 7.9 (2) 7.7 (3) 12.5 **17.** (1) 2.1 (2) 1.7 (3) 0.6 **18.** (1) 22.9 (2) 7.7 (3) 6.0 (4) 15.76 (5) 9.63 (6) 19.3 **19.** (1) 9.1 (2) 5.12 (3) 3.55 (4) 2.9 (5) 4.02 (6) 15.45

स्वाध्याय 37 : **1.** (1) 100 (2) 2,000 (3) 10 (4) 1 (5) 4 (6) 3,000 **2.** (1) 3, 75 (2) 7,025 (3) 5, 40 (4) 600 (5) 7 (6) 4,015 **3.** (1) 749 किंवृ 800 ग्रॅम (2) 689 ली 910 मिलि (3) 191 मी 89 सेमी (4) 1007 किंवृ 990 ग्रॅम **4.** (1) 5066 किमी 617 मी (2) 3530 ली 547 मिलि **5.** (1) 283 मी 12 सेमी (2) 1193 किंवृ 810 ग्रॅम

स्वाध्याय 38 : **1.** 7,771 ली 300 मिलि **2.** 9,375 **3.** 45 मी **4.** 366 किंवृ **5.** 114 किमी 300 मी **6.** 764.40 किंवृ

स्वाध्याय 39 : **1.** (1) 8.693 (2) 397 (3) 52.697 (4) 63.82 (5) 8002 (6) 3209 **2.** (1) 12,300 (2) 2,900 (3) 5,720 (4) 3,265 (5) 7,642 (6) 5,000 (7) 0.072 (8) 735 (9) 5.55 (10) 8,970 **3.** (1) 5,170 (2) 7,020 (3) 2,016 (4) 315 (5) 7,305 (6) 1,237 (7) 5 (8) 5, 2 (9) 100 (10) 100

स्वाध्याय 40 : **1.** (1) 24.50 रु. (2) 224 किमी 211 मी (3) 42.4 ली (4) 958 किंवृ 510 ग्रॅम (5) 316.80 सेमी (6) 188.16 ली **2.** (1) 95 किमी 936 मी (2) 777 किंवृ 79 ग्रॅम (3) 9663 ली 240 मिलि (4) 6130 रु. 69 पैसे (5) 1210 किमी 122 मी **3.** (1) 19 किमी 802 मी (2) 192 ली 630 मिलि (3) 54 किंवृ 777 ग्रॅम (4) 175 रु. 17 पैसे (5) 16 रु. 13 पैसे **4.** 723 किंवृ 870 ग्रॅम **5.** 9518 किंवृ 884 ग्रॅम **6.** 3165 रु. **7.** (1) 68,760 (2) 7,289 (3) 1,650 (4) 1,35,000 (5) 20,500 (6) 20.4 (7) 0.709 (8) 3.85 (9) 2.03 (10) 3.045 **8.** 382 ली 790 मिलि **9.** 17 किमी 810 मी

स्वाध्याय 41 : **1.** (1) 6.2 (2) 7.6 **3.** (1) 5 (2) 3.5 (3) 2.4 (4) 3

स्वाध्याय 42 : **1.** (1) समान (2) 90 (3) समान (4) 90 (5) समान **2.** (1) AD, BC; AB, DC (2) 2, 5 (3) 2, 5 (4) आयत **3.** (1) PQ, QR, RS, SP (2) 3 सेमी प्रत्येकी (3) QPS, PSR, SRQ, RQP (4) प्रत्येकी 90 (5) चौरस **4.** (1) आयत (2) चौरस

स्वाध्याय 43 : **1.** (1) MN (2) MO, ON, OP (3) 3 (4) 1.5 (5) 2 (6) 2 **3.** 6, 8, 4, 4, 3.5 **4.** (1) 4.6 (2) 6.8

स्वाध्याय 44 : **1.** 9 **2.** 16 **3.** 14 **4.** 15 **5.** 12 **6.** 14 **7.** 12 **8.** 11 **9.** 16 मी **10.** 300 **11.** 3.2 किमी **12.** 660

स्वाध्याय 45 : **1.** (1) लांबी \times ऊंचाई (2) बाजू² **2.** 26 चौमी **3.** 20.25 चौसेमी **4.** 1020 रु. **5.** 1701 रु. **6.** (1) 4 चौसेमी (2) $6\frac{1}{2}$ चौसेमी किंवा 6.5 चौसेमी (3) 5 चौसेमी

स्वाध्याय 46 : **1.** (1) 40 (2) 6 (3) 10.5 (4) 18.9 (5) 25 (6) 100 (7) 2.25 (8) 0.49 **2.** (1) 45,000 चौमी (2) 1,60,000 चौमी (3) 28 सेमी (4) 81 चौसेमी

स्वाध्याय 47 : **1.** 3, 7, 1, 2 **2.** 4, 3, 1, 2 **3.** (1) 3 (2) 3 (3) 3 (4) 2 (5) 2 **4.** (1) 7 (2) 2004 (3) 5 (4) 3 **5.** (1) 20 सेमी (2) ऑगस्ट (3) जुलै

शिक्षणाचा अधिकार

सर्व शिक्षा अभियान सारे शिक्या पढे जाऊया

TEXTBOOK

G00019414

गुरुत्वादीकृत हेतवृज

- नियमितपणे स्वाध्यायातील प्रश्न स्वप्रयत्नाने सोडवा.
- स्वप्रयत्नाने उदाहरणे सोडवल्यास तुमचा आत्मविश्वास निश्चितपणे वाढणार आहे.
- एखादा प्रश्न सोडवताना अडचण वाटल्यास नाउमेद होऊ नका. त्या प्रश्नासंबंधी पाठ्यपुस्तकातील भागाचे वाचन करा. त्यानंतर तो प्रश्न तुम्हाला सोडवता येईलच अशी खात्री बाळगा.
- पाठ्यपुस्तकात नमुन्यादाखल काही उदाहरणे सोडवून दाखवली आहेत त्यात दिलेल्या रीतीप्रमाणेच रीत लिहा.
- वर नमूद केल्याप्रमाणे प्रयत्न करून देखील प्रश्न सोडवता आला नाही, तर दुसऱ्या दिवशी तुमच्या शिक्षकांना मोकळेपणाने अडचण सांगून त्यांचे मार्गदर्शन घ्या.
- स्वाध्यायातील उदाहरणे पेन्सिलने सोडवा. स्वाध्यायपुस्तिकेवर खाडाखोड होणार नाही याची दक्षता घ्या.
- तुम्ही हे स्वाध्याय नियमितपणे व शक्यतो इतरांची मदत न घेता सोडवल्यास तुमची गणित विषयातील प्रगती नव्हकी वाढेल आणि तुम्हाला गणित विषय आवङू लागेल.
- संकीर्ण प्रश्नसंग्रहातील उदाहरणे वहीत सोडवा.

महाराष्ट्र राज्य पाठ्यपुस्तक निर्मिती व अभ्यासक्रम
संशोधन मंडळ, पुणे.

₹ १७.००